

Given och Eder skall varda givet

En studie om idéellt välgörenhetsengagemang

INGELA ANDERSSON
TINA BERGELIN

SOCIOLOGI C/D

Luleå tekniska universitet
Institutionen för Arbetsvetenskap
Avdelningen för Industriell produktionsmiljö

Given och eder skall vara givet

En studie om ideellt välgörenhetsengagemang

INGELA ANDERSSON
TINA BERGELIN

Sociologi C/D
Luleå tekniska universitet
Institutionen för arbetsvetenskap
Vetenskaplig handledare: Peter Waara

FÖRORD

Resan har varit lång och lärorik. Nu när den börjar närma sig sitt slut ser vi tillbaka på tiden med stor tacksamhet och glädje. Vårt skötebarn, som vi visserligen håller mycket kär, är vi nu villiga att släppa ifrån oss. Förhoppningsvis kan vårt arbete tillföra någonting positivt även för andra än oss själva.

Vi vill tacka våra informanter för att de utan betänkligheter ställt upp på att delta i studien. Deras innehållsrika berättelser om vägen till välgörenhetsengagemang har präglats av stor öppenhet och värme. Utan deras berättelser hade arbetet med studien inte blivit så innehållsrikt och givande.

Ett stort tack vill vi även framföra till vår handledare, Peter Waara, som uppmuntrat oss till att tro på oss själva. Genom sina kloka, men kryptiska, inlägg och frågor har han fått oss att lyfta blicken och se på fenomenet i ett större sammanhang och ur olika perspektiv.

Slutligen vill vi tacka opponenter för väl framförda synpunkter och förslag på förbättringar gällande vårt arbete.

Nu ser vi med stor tillförsikt fram emot nya utmaningar!

Luleå, 2006-03-23

Ingela Andersson och Tina Bergelin

SAMMANFATTNING

Flodvågskatastrofen i Sydostasien, den 26 december 2004, väckte vårt intresse till att studera varför människor ägnar sig åt välgörenhet i olika former. Välviljan och hjälpsamheten efter händelsen har varit stor och svenska folket har skänkt mycket pengar och annat till hjälporganisationer. Syftet med uppsatsen var att studera faktorer som påverkar människors motiv till att ägna sig åt ideell välgörenhet i någon form. Välgörenhetsengagemang och gåvoutbyten är sociala fenomen som vi valt att tolka utifrån Webers idealtyper för socialt handlande; värderationellt respektive målrationellt handlande. Den teoretiska referensramen har utgjorts av Jordansson beskrivning av värderationellt välgörenhetsarbetet i 1800-talets Sverige samt det målrationella handlandet genom Mauss teori om gåvoutbytet. Vidare redogörs för Giddens teori om globaliseringen och massmedias påverkan på individen samt moraliska aspekter av välgörenhet. Bourdieus teori om oegennyttiga handlingar och habitus redogörs för och Baumans begrepp ”vänner” och ”främlingar” beskrivs. Till studien har en kvalitativ ansats valts och antalet intervjuer var fem, med totalt sex personer. Resultatet visar att studiens samtliga informanter handlar utifrån värderationella och målrationella grunder. De faktorer som påverkat våra informanters syn på välgörenhetsengagemang är primär och sekundär socialisationsprocess, globalisering och massmedia samt även samhällsklimatet. Det som påverkat informanternas egna, personliga val av välgörenhetsengagemang är tilliten till välgörenhetsorganisationer, välgörarens uppfattning om egna resurser och egna personliga intressen, behov och erfarenheter. Resultatet av studien visar också att informanterna, genom sitt välgörenhetsengagemang, får något tillbaka i form av inre välbefinnande, en känsla av att leva rättfärdigt i enlighet med sin tro eller ideologi, mening med livet, social gemenskap, lindrat dåligt samvete och en önskan om att vara en god samhällsmedborgare.

ABSTRACT

It was the tsunami disaster in Southeast Asia, December 26th, 2004 that caught our interest to study why individuals commit to different kind of charity. The benevolence and helpfulness after the disaster has been great and the Swedish people have donated a lot of money and other things to relief agencies. The purpose of this essay was to study the factors that motivate people to volunteer and commit to help in some form. The charity commitment and exchange of gifts are social phenomena's that we have chosen to interpret with regards to Weber's ideal types, value-rational action and goal oriented action. The theoretical reference frame is based on Jordanssons description of the value-rational based charity work in Sweden during the 19th century and the goal-oriented action during gift exchanging according to Mauss. Further more, Giddens theory about how globalisation and mass media influence individuals is presented as well as moral aspects of charity. Bourdieus theory about altruistic actions and habitus along with Baumans concept "friends" and "strangers" is described. For the study a qualitative method has been chosen and the numbers of interviews were five, with six individuals. The result shows that the informant's actions are based on both value- and goal oriented actions. The factors that influence the informants view on charity commitment are primary and secondary socializing, globalisation, mass media, and also the social climate. The informants personal choice of charity commitment is based on trust in relief agencies, own resources and personal interests, needs, and experience. The result also shows that the informants, through their charity commitment, receive a feeling of inner well being, social fellowship and that they are living in accordance to their own belief and ideology.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	1
1.1 BAKGRUND.....	1
1.2 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	3
1.3 AVGRÄNSNINGAR.....	3
1.4 BEGREPPSDEFINITIONER.....	3
1.5 DISPOSITION.....	5
2. TEORETISK REFERENSRAM	6
2.1 VÄRDEGRUNDANDE VÄLGÖRENHET I 1800-TALETS SVERIGE.....	6
2.1.1 Medborgarskap	7
2.1.2 Fattigdom som moraliskt problem	7
2.1.3 Offentlig fattigvård och privat välgörenhet	8
2.2 GÅVAN SOM PÅTVINGAD ELLER SPONTAN.....	9
2.2.1 Potlatch	9
2.2.2 Oegennyttiga handlingar	10
2.2.3 Att vara välgörare i det moderna samhället	11
2.3 GLOBALISERING OCH MASSMEDIAS PÅVERKAN PÅ INDIVIDEN.....	12
2.4 VI OCH DE ANDRA.....	13
2.5 SAMMANFATTNING.....	14
3. METOD	16
3.1 KVALITATIV ANSATS.....	16
3.2 URVALSKRITERIER.....	16
3.2.1 Val av informanterna	18
3.3 PRESENTATION AV INFORMANTERNA.....	18
3.4 TILLVÄGAGÅNGSSÄTT.....	19
3.5 ETISKA STÄLLNINGSTAGANDEN.....	20
3.5.1 Informationskravet	20
3.5.2 Samtyckeskravet	21
3.5.3 Konfidentialitetskravet	21
3.5.4 Nyttjandekravet	21
3.6 METODDISKUSSION.....	22
3.6.1 Reliabilitet och validitet	23
4. VÄGEN TILL VÄLGÖRENHETSENGAGEMANG	24
4.1 EN SOCIALISATIONSPROCESS GENOM LIVET.....	24
4.1.1 Värderingsgrunden läggs i barndomen	24
4.1.2 Positiva och negativa erfarenheter via den sociala interaktionen	26
4.1.3 Könsbunden välgörenhet	27

4.1.4 <i>I mötet med andra människor</i>	29
4.2 DEN LILLA MÄNNISKAN SOM EN DEL AV DET STORA SAMHÄLLET	30
4.2.1 <i>Statens ansvar</i>	30
4.2.2 <i>Globalisering och massmedias påverkan</i>	31
4.2.3 <i>Ensam är inte stark i ett kallt samhälle</i>	33
4.2.4 <i>Många bäckar små</i>	34
4.3 VAL AV VÄLGÖRENHETSENGAGEMANG	35
4.3.1 <i>Tillit till välgörenhetsorganisationer</i>	35
4.3.2 <i>Välgörarens ork och resurser</i>	37
4.3.3 <i>Intresse, behov och erfarenhet påverkar engagemanget</i>	38
4.4 VÄLGÖRAREN GER OCH FÅR TILLBAKA	42
5. DISKUSSION	46
5.1 VÄLGÖRARENS HABITUS	46
5.1.1 <i>Manliga och kvinnliga egenskaper</i>	47
5.1.2 <i>Sann moralisk anda</i>	49
5.2 FOSTRAN AV HJÄLPBEHÖVANDE	49
5.3 MASSMEDIERAPPORTERING OCH GLOBALISERINGENS FÖLJDER	50
5.4 VÄLGÖRARENS ALTER EGO	52
5.5 VALET AV ENGAGEMANG	53
5.5.1 <i>Skäl till handling</i>	54
5.5.2 <i>Plikten att ge, ta emot och återgälda</i>	55
5.6 AVSLUTANDE REFLEKTIONER	56
5.7 SLUTORD	58
6. REFERENSER	60

BILAGOR

1. INLEDNING

Rapporten inleds med att genom bakgrunden introducera läsaren till rapportens huvudämne. Vidare behandlas syfte och frågeställningar, avgränsningar, begreppsdefinitioner samt rapportens disposition.

1.1 Bakgrund

Flodvågskatastrofen drabbade Sydostasien den 26 december 2004. Människor runt hela världen berördes direkt eller indirekt av katastrofen. Välviljan och hjälpsamheten efter händelsen har varit stor och svenska folket har skänkt pengar och annat till hjälporganisationer som aldrig förr i världshistorien. Människors välvilja efter flodvågskatastrofen väckte vårt intresse till att studera varför människor ägnar sig åt välgörenhet i olika former, vilka motiv som styr deras handlande samt vilka faktorer som påverkar människors generositet.

Giddens menar att hela mänskligheten förenas i och med globaliseringen. Den krisfyllda karaktären i det moderna samhället leder till oroväckande konsekvenser i form av att det skapas ett klimat präglat av osäkerhet och nästan alla människor utsätts för en rad mer eller mindre allvarliga krissituationer, som ibland kan hota själva kärnan i självidentiteten. I det moderna samhället krävs därför nya samarbetsformer (Giddens, 1997).

Genom att människor engagerar sig skapas egenvärde. Om många är engagerade inom politiken är det bra för demokratin samtidigt som det är bra för samhället. Att människor är involverade i sin omgivning och vågar ta del av något större än den egna familjen, men mindre än staten, genom engagemang i välgörenhet, är något som bidrar till att förbättra samhället. Människor som vågar ta ett personligt ansvar för samhället genom att t ex arbeta åt stadsmissionen, samla in pengar till Amnesty eller att i frälsningsarméns regi hjälpa behövande, är modigare än de som vill att andra ska ansvara för uppdraget. Ideella organisationer som arbetar med att hjälpa människor, utanför samhällets skyddsnät, sätter fokus på samhällsproblem som offentliga institutioner inte ser. När staten sköter omvårdnaden till behövande genom välfärden, avhumaniseras och professionaliseras den. De som inte har omtänksamhet som profession kan med gott samvete slå dövörat till; de har därmed överlämnat jobbet åt andra genom att de betalat sin skatt (Söderkvist, Oneborg, 1999).

Dagens nyliberala strömningar i samhället verkar i någon mån handla om en återgång till 1800-talets fattigvårdspolitik. Jordansson (1998) menar att en ny situation i dagens samhälle gör att medborgarna inte kan förvänta sig en lösning enbart genom att förlita sig på socialdemokratiska och kollektiva programförklaringar. Snarare verkar det som om samhället står stillatigande och ser på när människor slås ut och det saknas en samlad enighet som försöker införliva de fattiga i vårt samhälle. Debatten idag handlar om att skuldbelägga de fattiga, utsatta och hjälpbehövande och om personligt ansvar. Det ifrågasätts om arbetsföra skall ha rätt till understöd. I det moderna samhället fostrar man till egenansvar och devisen ”tänk på dig själv och skit i andra” (Jordansson, 1998).

Bauman (2001) har uppmärksammat att socialt arbetet i samhället har kommit att anses som något som bör bedömas som varje annan mänsklig handling efter sina kostnader och goda verkningar. I sin nuvarande form anses socialt arbete inte ”*ekonomiskt meningsfullt*”. Socialt arbete kan bara rättfärdiga sin fortsatta existens om det gör beroende människor oberoende och hjälper människor klara sitt uppehälle själv. Att vara beroende har blivit något fult och skamligt. Bauman anser att de befintliga välfärdsprogrammen har förvandlats från att vara ett utövande av mänskliga rättigheter till en stämpling av de oförmögna och de oföretseende (Bauman, 2001).

När välfärden inte räcker till, eller inte finns till, för alla samhällsmedborgare får enskilda individers hjälpinsatser stor betydelse för utsatta och behövande människor. Finns det då någon skillnad i värdering mellan att ge tid och engagemang eller pengar? Givandet anses rymma en symbolisk dimension och är inte bara kopplat till gåvornas materiella värde. Att ge bort gåvor har inte som främsta syfte att ge något som mottagaren har nytta av, utan ofta vill givaren framstå som generös och givmild i mottagarens och andras ögon, ett slags kalkylerat målrationellt handlande. Innebär det då att all slags välgörenhet är en form av målrationella övervägande? Det uppfattas inte dyrt av givaren att ge bort tid eller engagemang jämfört med att skänka pengar, och för att uppfattas som generös bör givaren ge mycket pengar. Tid och omtanke uppfattas som mer personliga gåvor än en rejäl summa pengar. För en givare som gärna vill framstå som omtänksam, men egentligen inte är det blir det svårt att efterlikna sådana gåvor som kräver tid och engagemang. En penninggåva är opersonlig och kostar samma för den sanna altruisten som för den falska. Därmed är det enklare för den ”falska”

altruisten att ge en penninggåva. Att som givare tillhandahålla tid och engagemang ökar även den sociala gemenskapen eftersom fler personer ofta deltar i arbetet (Lerner, 2004).

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att studera faktorer som påverkar människors motiv till att ägna sig åt ideell välgörenhet i någon form.

Detta leder till följande frågeställningar:

- Vilka faktorer påverkar människors syn på välgörenhet?
- Vad påverkar individers val av välgörenhetsengagemang?
- Får den som ägnar sig åt ideell välgörenhet någonting tillbaka?

1.3 Avgränsningar

Avsikten är att enbart studera individers motiv till att ägna sig åt ideell välgörenhet. De som valt att *inte* ägna sig åt välgörenhet kommer inte delta i studien. Vidare har fokus lagts på enskilda privatpersoner ute i samhället och inte på företag eller de som är yrkesaktiva inom organiserad välgörenhet. Studiens syfte är att undersöka den enskilda människans motiv till varför hon ägnar sig åt ideellt välgörenhetsengagemang. Det är individer med ideellt välgörenhetsengagemang som varat under en längre tidsperiod som deltar i studien, inte de som skänker vid enskilda tillfällen. Vidare har inte mottagare till det ideella välgörenhetsengagemanget studerats. Den empiriska studien har genomförts med hjälp av informanter boende i Norrbottens län.

1.4 Begreppsdefinitioner

Altruist: En individ som ger gåvor utan tanke på egen vinning. Motsats till altruist är egoist (Brante, Andersen m.fl., 2001).

Välgörenhet: Definieras i studien som hjälp eller bistånd till nödställda, som en gåva avsedd för humanitära syften eller andra välgörande ändamål. Välgörenhet kan även definieras som välvilja och generositet, gentemot andra eller mänskligheten (Dictionary.com, 2005).

Välgörare: Person som hjälper eller stödjer någon eller något (Nationalencyklopedin, 2006).

Idealtyp: Weber utvecklade idealtypsmetodologi för att lösa problemet med vetenskapens värderelation och värdeneutralitet. För att fånga verklighetens mångfald använder forskare idealtyper och genom dem kan man få ökad förståelse för kunskaper om konkreta kulturella fenomenens sammanhang och vilken kulturell betydelse de har. Weber menade att idealtyper enbart är en skapelse av det mänskliga förnuftet och aldrig motsvaras av en ”sann” bild av verkligheten. De används som en *jämförelse* med verkligheten (Andersen, Kaspersen, 1999).

Borgare/borgerskap: Borgaren är fri och aktiv, med politiska rättigheter, rösträtt och ekonomiskt oberoende i förhållande till staten. Borgaren är en privatperson som först och främst, i samhället, fokuserar på sina privata och ekonomiska intressen (Brante, Andersen m.fl., 2001).

Socialt handlande: En handling är en social handling då den genom den innebörd aktören själv tillskriver den, är relaterad till andra individers beteenden och ingår i ett socialt samspel med andra individer. Begreppet social handling kan även innefatta att låta bli att handla eller samtycke till att handla. Den kan vara orienterad mot andras (kända eller okända individer) tidigare, nuvarande eller i framtiden förväntade beteende (Weber, 1983).

Primär socialisationsprocess: Grundläggande normer och värderingar, från den värld och kultur det lever i, inpräntas i barnet under dess tidiga levnadsår. Det är de närmsta i familjen som är viktigast i processen (Brante, Andersen m.fl., 2001).

Sekundär socialisationsprocess: Det är den socialisation som sker i ungdomen och vuxenlivet. Individen lär sig vilka normer och värderingar som är betydelsefulla inom olika samhällsinstitutioner. Denna sekundära socialisationsprocess kan äga rum när en individ träder in i nya områden och kan också infinna sig vid åldersbestämda övergångar, från t ex arbetstagare till pensionär (Brante, Andersen m.fl., 2001).

Moral: En sammanfattande beteckning för det som härleder till seder och *mores* vilket är alla föreställningar om vad som är rätt och orätt, gott och ont, värdefullt och förkastligt. Det skick och bruk som är befäst och godtaget i en social grupp dvs. hur människan bör handla i ett

socialt sammanhang, är det vi här definierar som moral eller moraliskt rätt (Brante, Fast, 1982).

1.5 Disposition

Kapitel två redogör för den teoretiska referensram som är relevant för studien. Kapitel tre redogör för material och metodologiska överväganden. Kapitel fyra redovisar resultatet av den empiriska undersökningen och i kapitel fem presenteras diskussionen där tolkning av resultat och teori görs.

2. TEORETISK REFERENSRAM

Välgörenhetsengagemang och gåvoutbyte är sociala fenomen som vi har valt att tolka utifrån Webers idealtyper för socialt handlande; värderationellt respektive målrationalt handlande. I det här kapitlet kommer att redogöras för det värderationella handlandet genom välgörenhet i 1800-talets Sverige enligt Jordanssons teori samt det målrationala handlandet vid gåvoutbyte, enligt Mauss teori. Vidare beskrivs Giddens teori om globaliseringen och massmedias påverkan på individen samt moraliska aspekter av välgörenhet. Bourdieus teori om oegennyttiga handlingar och habitus förklaras, vilket kan knytas till välgörande handlingar och hur en välgörarens personlighet formas. Baumans begrepp ”vänner” och ”främlingar” beskrivs även den i teoridelen, vilka vi valt att anknyta till hur välgöraren kan se på andra, både mottagare av välgörenhet och andra individer som inte ägnar sig åt välgörenhetsengagemang.

2.1 Värdegrundande välgörenhet i 1800-talets Sverige

Oro och polarisering blev under 1880- och 1890- talet en del av det svenska samhället. Traditionella normer kring hierarki och lojalitet fungerade inte och den sociala kontrollen var satt ur spel. Arbetarproletariatet sågs av borgarna som ett hot mot den rådande ordningen. Klassmotsättningar och kamp mellan ideologier fyllde atmosfären. Den borgerliga lösningen på problemet ansågs vara att arbetarklassen kunde disciplineras och kultiveras till deras egna livsideal; förnuft, rationalitet och moral skulle härska. Meningen var att arbetarnas oro och ambitioner skulle vändas inåt, mot familjen och hemmet, då skulle problemen lösas. Genom välgörenhet försökte borgarna införliva de behövande att följa den borgerliga kulturens skötsamhetsideal (Frykman, Löfgren, 1979). Den värderationelle välgöraren *upplever* ett krav på ett visst handlande utifrån värderingar och vill leva upp till ”kravet” oavsett handlingens konsekvenser; det är handlingen i sig som är det väsentliga, inte vad den leder till. Individen handlar utifrån vad som är i överensstämmelse med dess övertygelse om plikt, heder, religiös kallelse och tro på viss ideologi (Weber, 1983). De borgerligas välgörenhetsarbete genomtyrades av tron på deras egen värdegrund, vilken de försökte överföra på arbetarproletariatet i tron på att det var i samhällets bästa.

2.1.1 Medborgarskap

Medborgarskap under 1800-talet var något som enbart tillföll män och det mättes i bildning, inkomst och förmögenhet. Medborgarskapet kopplades samman med samhällsansvar och samhällsnyttighet; fadern i det ”stora hemmet”¹. Den borgerliga kvinnan kunde inte få medborgarskap men hade ändå en särställning genom uppvärderingen av hennes egenskaper och kunde därför betecknas som det ”stora hemmets” moder. Majoriteten av befolkningen kunde inte få medborgarskap men ingick ändå i samhällsgemenskapen, tvungna att uppfylla krav och med rätt till begränsade rättigheter, om de uppfyllde sina förpliktelser. Det var alltså värderingarna av den borgerliga mannen, med sin ansvarskänedom och samhällsnyttighet, som blev normerande även för andra män och skötsamhetsidealen utvecklades utifrån dessa egenskaper och skulle införlivas även hos den ansvarslöse. På motsvarande sätt blev den borgerliga kvinnan, genom sin sedlighet och moderlighet, normen för kvinnligt beteende. Hon ansågs kunna frälsa världen utifrån sin moderlighet och detta kunde samhället dra nytta av (Jordansson, 1998). Inom arbetarklassen blev den skötsamme arbetaren konstituerad som idealet och den nyktra och ordentlige arbetaren kontrollerade inte bara sig själv utan även andra. Både arbetarrörelsen och nykterhetsrörelsen ville fostra skötsamma arbetare som var nyktra, passade tiden och uppförde sig ordentligt (Ambjörnsson, 1998).

2.1.2 Fattigdom som moraliskt problem

Självdisciplin och moral var viktigt i den borgerliga samhällsbildningen. Fattigvårdspolitiken var i stort inriktad på arbetarbefolkningen och den fattigdom som fanns var en källa till moraliserande då fattigdom i huvudsak ansågs var ett moraliskt problem snarare än ett strukturellt. De som var fattiga fick skylla sig själv eftersom de var lata och förfallna. Den gemensamma utgångspunkten för 1800-talets fattigvårdspolitik var att samhällsmedlemmarna måste ta större ansvar för sin situation. Utbildning och uppfostran var lösningen, då skulle fattigdomen avskaffa sig själv. Inom arbetarklassen betraktades onyktra människor som råa och okultiverade, och även okunnighet betraktades som en fiende i nivå med dryckenskap (Ambjörnsson, 1998). Det var de borgerliga som bestämde vilka som var de rätta fattiga; vilka som var berättigade till understöd. Det fanns även fattiga bland de borgerliga men dessa skuldbelades inte på samma sätt som arbetarbefolkningen utan ansågs som drabbade och olyckligt belägna. Borgerskapet försökte genom ansträngningar förbättra sin situation medan

¹ En metafor som baserats på borgarnas syn på hemmet och familjen. Ett sätt för att organisera relationerna mellan människor i samhället. Den byggde på en glorifiering av barndomshemmet. Stor betydelse gavs för hemmet och familjen som en traditionell grund för lugn och ordning.

arbetaren ansågs försöka smita från sina skyldigheter (Jordansson, 1998). Den skötsamma, nyktra delen av arbetarbefolkningen menade också att ordentliga, (läs nyktra), människor som råkat i tillfällig nöd inte skall skuldbeläggas i motsats till dem som ”köper sprit” (Ambjörnsson, 1998). Varje individs rättigheter måste relateras till deras arbetsinsats. Självhjälpsideologin fick en normerande karaktär och låg till grund för hur man såg på de fattiga oansvariga och hur de kunde fostras till ansvarskännande medlemmar (Jordansson, 1998). Ett tydligt värderationellt handlingsorienterat beteende, enligt Weber (1983), kan här ses som grund för hur borgarna beslutade vem eller vilka som kunde tänkas tillgodogöra sig de skötsamhets- och självhjälpsideal som borgarna eftersträvade.

2.1.3 Offentlig fattigvård och privat välgörenhet

Mannens uppgifter låg inom den offentliga sfären och inom det privata för kvinnorna. Både den offentliga fattigvården och den privata välgörenheten hade samma mål, de fattiga skulle fostras till skötsamhet och på det sättet bli samhällsnyttiga och ansvarsfulla medlemmar i ”det stora hemmet”. Män skulle fostras till män enligt den norm som var bestämd. De borgerliga kvinnorna skulle förmedla sina kunskaper i de fattigas hem till de okunniga arbetarkvinnorna. De skulle göra världen och samhället mer likt ett hem. Uppfylldes alla förväntningar fick de behövande begränsad hjälp av samhället men hjälpen skulle betraktas som en ynnest som de skulle visa ödmjukhet och tacksamhet inför (Jordansson, 1998). Genom att hjälpa de fattiga och nödställda visades barmhärtighet; en kristen handling som skulle leda till belöning (Jordansson, 1998). Välgörarna såg sig som missionärer för ett bättre liv, för social utveckling och framsteg. Välgörenhetsarbetarna var i många fall omedvetna om det moraliska budskap som arbetet förmedlade. De ville mildra eländet för de fattiga arbetarna, och ett av de viktigaste stegen var att väcka dem till insikt om deras smutsiga boendemiljö och bristande personhygien. De borgerliga ansåg att smutsiga människor är upproriska och svårkontrollerade: ”... *de hela och rena som bär en lukt av världen i näsan blir till goda samhällsmedlemmar*” (Frykman, Lövgren, 1979:184). Att ägna sig åt välgörenhetsarbete sågs som missionsarbete och en kristen handling och genom detta visar handlingen i sig att den är rationellt inriktad mot ett mål men i grunden har delvis kristen religiös innebörd. För att uppnå frälsning, enligt en kristen värderingsgrund, förväntas du handla i enlighet med den kristna tron, vilken förespråkar goda handlingar; en värderationell handling, enligt Webers (1983) idealtyper för socialt handlande.

2.2 Gåvan som påtvingad eller spontan

Marcel Mauss (1925) har studerat affärstransaktioner och ekonomiska samband i vad han kallar primitiva samhällen. Det är fenomenet *gåvor* som studerats och Mauss menar att det inte går att studera en gåva utifrån enbart själva gåvan utan forskaren måste även ta hänsyn till de sociala relationerna eftersom gåvan är ett kulturfenomen. Mauss menar att hans studie har betydelse för den sociala historien eftersom institutioner av det här slaget är en del av utvecklingen av de ekonomiska och moraliska principer som finns i vårt eget samhälle. Vår vardagsmoral upptas av frågor om spontanitet och skyldighet när det gäller givandet människor emellan (Mauss, 1925).

2.2.1 Potlatch

Vad är en gåva? Mauss förklarar det som ett objekt som förmedlas enligt de normer som tillhör gåvan. Dessa normer är: 1) Det är en plikt att ge gåvor. 2) Det är en plikt att ta emot gåvor. 3) Det är en plikt att ge gengåvor. Med detta resonemang blir gåvan, som i teorin är en frivillig, spontan och osjälvisk handling, i själva verket en självisk och påtvingad handling. Prestationer och motprestationer som till synes sker frivilligt är egentligen skyldigheter som är belagda med sanktioner om normerna bryts. Mauss kallar detta potlatch; de totala prestationernas system. Den totala prestationen och potlatch består alltså av ett speciellt mönster av symmetriska och ömsesidiga skyldigheter i form av gåvans normer. Begreppet *de totala prestationernas system* betecknar olika slags utbyten mellan grupper av olika slag och förutsätter att givaren och mottagaren är för varandra kända personer (Mauss, 1925). Målet med gåvoutbytet är att uppfylla dels den samhällseliga normen, de oskrivna reglerna gällande gåvoutbytet dels även att bibehålla sin prestige och sociala ställning. Det målrationella handlandet kalkyleras ofta medvetet mellan olika slags handlingar för att uppnå ett bestämt mål. Det är just konsekvensen av ett visst handlande som är det väsentliga; handlingen är enbart ett medel för att *uppnå* målet (Weber, 1983).

Plikten att ge är potlatchens viktigaste faktor. För att t ex en hövding ska kunna behålla sin auktoritet och position inom familjen, byn, stammen och bland andra hövdingar måste han ge en potlatch för t ex sig själv, dotter eller son för att visa sin rikedom och för att visa att han har andarnas gunst. Det är hans prestige som ska upprätthållas och den kan förloras i spel om gåvor precis lika mycket som vid rituella felsteg eller i krig. Följs inte gåvans normer bryter

hövdingen mot etiketten och leder till en förlust av den sociala ställningen. Utdelning av gåvor, potlatch, ger allmänt erkännande i alla sammanhang (Mauss, 1925).

Plikten att ta emot är lika mycket bindande som plikten att ge. Att vägra ta emot en potlatch visar att det finns en fruktan att behöva betala igen och för att misslyckande kan leda till förnedring. Prestigen går förlorad om någon erkänner ett sådant nederlag i förväg genom att vägra ta emot en gåva. Genom att acceptera och ta emot en gåva antas en utmaning. Att avstå från att betala igen innebär en förlust av den egna prestige (Mauss, 1925).

Plikten att betala igen med värdiga gengåvor är bindande. En gåva måste som regel återgäldas med ränta. Om en hövding ger en filt till en stammedlem som tack för en tjänst får hövdingen i sin tur två filter vid t ex ett bröllop inom hövdingens familj. Den som inte kan betala igen ett lån eller en potlatch tappar ansiktet, sin rang och kan t.o.m. förlora sin frihet (Mauss, 1925).

2.2.2 Oegennyttiga handlingar

Pierre Bourdieu (1995) ställer sig frågan om individer kan handla oegennyttigt och använder sig av begreppet *intresse*, eller *illusio*, som ett instrument för att analysera människors handlande. Med *illusio* menas att människor medger att ett socialt ”spel” har betydelse för dem som spelar med i det; det är värt att spela det. Det är från *habitus* som känslan för spelet härrör; individen har det i kroppen, är ett med spelet och har en känsla för spelets historia. Sociala erfarenheter, kollektiva minnen, sätt att röra sig och tänka präntats in i individens sinnen och kroppar. Medvetna och omedvetna sätt att reagera och handla skaffar individen sig tidigt och det kan förändras under livets gång. Detta bildar individens *habitus*. Individerna har anammat strukturer från den värld de lever i (eller från en viss del av världen, fält) och det är dessa strukturer som påverkar hur individerna uppfattar och handlar (Bourdieu, 1995).

Sociala individer handlar inte grundlöst/omotiverat och godtyckligt/obegripligt. Individer har alltså alltid *ett skäl* till handling. Bourdieu menar att begreppet godtyckligt kan ersättas med en betydelse som lyder: *det som är gratis är det som görs för ingenting*; dvs. det som inte betalar sig eller det som inte är lönsamt. Det går dock inte att förutsätta att individer *alltid* utför rationella handlingar eller har skäl till att handla på ett visst sätt. Individer kan i vissa fall bete sig på ett sådant sätt att en målrationell utvärdering av resultatet kan visa på skäl till

varför de gjorde som de gjorde, utan att individen själv gjort någon målrationell kalkyl före deras val av handling (Bourdieu, 1995). I den här situationen kan det vara en handling grundad på värdering, dvs. en värderationell handling. Välgöraren handlar utifrån tro eller ideologi men resultatet av handlingen kan istället i efterhand ses som en målrationell handling eftersom resultatet visat sig vara lyckosamt för den behövande.

Bourdieu menar att det måste finnas en form av intresse i oegennyttan för att oegennyttan ska kunna existera. I ett samhälle kan det t ex finnas oegennyttiga habitus där individer genomför, genom passion eller spontanitet, oegennyttiga handlingar. Trots detta anser Bourdieu att fält där normen är oegennyttighet, inte helt styrs utan tanke på andra intressen. Till exempel de heligaste handlingar, själupppoffring och askesen, kan misstänkas ligga till grund för att nå symbolisk vinst eller berömmelse (Bourdieu, 1995).

2.2.3 Att vara välgörare i det moderna samhället

Mauss menar att människor fortfarande har en moral som inte är helt kommersiell; allt uttrycks inte i köp- och försäljningsvärden. Trots det anser Mauss att gåvotemat återkommer i samhället i form av friheten och tvånget, generositeten och egennyttan. Mauss menar att människan håller på, och tvingas till, att återgå till frågor om ädla utgifter. De rika länderna måste, av fri vilja eller tvång, se sig som pengaförvaltare för sina medmänniskor. Samhället bör, enligt Mauss, återgå till det gamla och elementära, större omsorg om medmänniskor och upptäcka glädjen i att ge. Det moraliska handlandet måste bli basen i alla typer av samhällen (Mauss, 1925).

Bauman beskriver det sanna moraliska mötet mellan två individer. Ett moraliskt drama utspelar sig mellan mig och den Andre, i mötet endast med *en enda* människa. Ingen, av mig eller den Andre, kan betecknas i pluralform utan att förlora sin etiska ställning och moraliska betydelse. Att träda in i dessa moraliska rum innebär att lämna dagliga göromål och världsliga regler och konventioner. Jag och den Andre möts och lämnar bakom oss våra sociala tillhörigheter, status, sociala kännetecken, handikapp, positioner och roller, vi är varken rika eller fattiga, höga eller låga, mäktiga eller vanmäktiga utan enbart reducerade till det väsentliga i det gemensamma mänskliga. Enligt Bauman kan kärleken till den Andre inte nedlåta sig till ren tolerans utan den behöver solidaritet som kan innebära självförnekelse och självförsakelse. Kärleken till den Andre betyder enligt Bauman inte att jag kan äga, känna till

och vinner herravälde över den Andre utan att ”gå med på den andres mysterium” (Bauman, 1998).

2.3 Globalisering och massmedias påverkan på individen

Viljan till att ägna sig åt välgörenhetsarbete kan påverkas av yttre faktorer som gör att individer influeras av omvärldens angelägenheter. I och med globaliseringen kommer världen närmare och människor kan ta del av andra människors vardag och livsöde även om de befinner sig geografiskt långt borta. Människors välvilja att hjälpa andra kan, genom globalisering och närhet till andra i tid och rum, påverkas.

Sociala händelser och relationer långt borta sammanfogas med händelser på lokal nivå; närvaro och frånvaro genomkorsar varandra och blir till ett nätverk över hela jorden. Även lokala omvandlingar är lika mycket en del av globaliseringen eftersom händelser långt bort kan påverka lokalsamhället; individen kan bli lika förtrogen med händelser långt bort som med närliggande händelser. Detta gör att händelserna integreras i den personliga erfarenheten och en situation ”inom räckhåll” kan vara mer översiktliga än en händelse som berör många miljoner människor (Giddens, 1997). Medierapporteringen spelar en väsentlig roll när det gäller att uppmärksamma humanitära kriser. Forskning visar att mediebevakningen påverkas hur tillvida krisen berör den egna mediepubliken, det egna landet eller endast människor långt borta (Jarlbros, 2004). Individer upptar den förmedlade erfarenhetens influenser aktivt och selektivt, medvetet eller omedvetet i sitt vardagliga liv (Giddens, 1997). Detta är aldrig någon passiv eller slumpmässig process men enligt Bauman kan inte människor alltid påverka sina val, utan valen ligger utanför den enskilda människan genom omedveten påverkan av yttre faktorer som media, samhällets normer och värderingar (Bauman, 1992). En rad studier har också visat att medierna inte bara påverkar den allmänna opinionen utan även viljan till hjälpinsatser (Jarlbros, 2004). Brister medias bevakning av en humanitär kris leder det till att allmänheten tror att problemet inte är särskilt allvarligt eftersom media inte rapporterar om den. Stora humanitära kriser brukar få media att snabbt reagera samt att nyheten får stort medieutrymme (Rosenblatt, 1996) Särskilt TV-nyheter kan vara en bidragande orsak till att hjälpaktiviteter sätts i gång. Humanitära kriser som inte får samma plats i tv-nyheterna har svårare att få hjälp. Detta oberoende av hur stor nöden är (Jarlbros, 2004).

De lokala ideella organisationerna som ägnar sig åt välgörenhetsarbete bör granskas från flera olika håll när det gäller hur pengar fördelas till olika biståndsprojekt. Anders Milton, ordförande i Svenska Röda Korset, menar att det finns andra drivkrafter än att lindra mänskligt lidande när det gäller att fördela bistånd. Milton hävdar att biståndsinsatserna har koncentrerats till ett fåtal politiskt intressanta regioner med massiv mediebevakning samtidigt som miljontals behövande människor som inte befinner sig i den politiskt och massmedialt intressanta regionen blir utan bistånd. Det är med andra ord inte de verkliga behoven som styr prioriteringen av biståndshjälp utan ofta biståndsgivarens egna behov. Organisationerna värdar om sådant man tror att givarna ”köper” eftersom det då är lättare att samla in pengar (Milton, 2003).

2.4 Vi och de andra

Bauman beskriver begreppen ”vänner” och ”främlingar”. Vänner kan i studien definieras som givare och främlingar är således mottagare; de hjälpbehövande. Främlingarna kan i denna studie även definieras som de som inte engagerar sig i välgörenhet. Enligt Bauman måste det finnas tydliga gränser mellan dessa grupper för att den egna gruppen skall veta sin definition och plats (Bauman, 1998). Du intar en vänlig attityd mot vänner och en avvaktande attityd mot främlingar, vilket förstärker den egna gruppens styrka och säkerhet (Bauman, 1998). En givare som satsar tid och engagemang i att hjälpa en annan individ kan knyta sociala band med denne och på så vis bli känslomässigt involverad på ett annat sätt än den givare som anonymt bistår med pengagåvor till anonyma mottagare. Nära socialt engagemang gör att mottagaren, den hjälpbehövande, närmar sig ”vännerna” utifrån vännens definition. Vänner och främlingar kan så även stå i förhållande till varandra som varandras alter ego, den fattige är den rikes alter ego och den vilde är den civiliserades alter ego. Bauman uttrycker det:

”Att vara alter ego betyder att tjäna som soptunna för alla utsägliga föraningar, outtalade farhågor, hemliga självförebåelser och skuld känslor som är så hemska att de inte går att föreställa sig//...// Ett alter ego är den mörka och ohyggliga fond mot vilket det renade jaget kan glänsa.” (Bauman, 1998, s128)

Det är vännen som bestämmer klassifikationen av andra och definierar främlingen och dess egenskaper utifrån sin egen kontext. När vi inte vet vem som är vår vän eller främling och hur vi skall förhålla oss till dem uppstår förvirring och kaos. Det kan därför finnas ett behov för

vännerna att hålla en viss distans till främlingarna. Genom att det kan vara svårt att placera främlingen i något sammanhang som är bekant blir de lätt uteslutna ur gemenskapen (Bauman, 1998).

2.5 Sammanfattning

Välgörenhetsarbetet under 1800 – talet fördelades mellan det offentliga och det privata. Det offentliga välgörenhetsarbetet ingick i männens sfär och det privata i kvinnornas. Män skulle ”fostras” till män enligt den gällande borgerliga manliga normen och kvinnor skulle förmedla sina kunskaper till kvinnor i arbetarhemmen enligt den borgerliga kvinnliga normen. Sammanfattningsvis kan välgörenhetsarbetet i Sverige under 1800-talet ses som en värderationell handling. Det var borgarnas värderingsgrund som utstakade skötsamhets- och självhjälpsideologin som i sin tur låg till grund för välgörenhetsarbetet som riktades mot de fattiga och nödställda. Välgörenhetsarbetet kan även ses som ett målrationellt handlande eftersom tanken var att eliminera de samhällsproblem som borgarna ansåg att arbetarproletariatet var ansvariga för. Det värderationella i handlandet kan ändå ses som det dominerande eftersom själva syftet med att ägna sig åt välgörenhet utgick ifrån borgarnas syn utifrån hur samhället skulle se ut samt deras tro på att handla enligt god kristen gärning.

Mauss menar att fenomenet *gåvor* bör studeras med hänsyn till sociala relationer. Målet med gåvoutbytet går ut på att uppfylla den samhälleliga normen och bibehålla sin prestige och sociala ställning, enligt Mauss. Detta gör gåvoutbytet, som en social handling, likt idealtypen för målrationellt handlande, enligt vår tolkning av Mauss och Webers teorier. Det är själva målet, prestige och att bibehålla sin sociala ställning, som är eftersträvansvärt och potlatch är enbart medlet för att nå dithän. Målrationellt handlande kännetecknas av att individen medvetet väljer mellan olika slags handlingar för att ett bestämt mål ska uppnås.

Enligt Bourdieu är det sociala erfarenheter, kollektiva minnen, sätt att röra sig och tänka som präntats in i individers sinnen och som i sin tur bildar individens habitus. Bourdieu menar att det måste finnas oegennyttiga habitus för att individer ska genomföra oegennyttiga handlingar. Även där oegennyttiga handlingar är en norm, anser Bourdieu att handlingar inte styrs utan tanke på egna intressen. Med Bourdieus resonemang rörande oegennyttiga handlingar innebär det att välgörenhetsarbete inte enbart kan ses som en oegennyttig handling. Välgörande handlingar ger någon form av symbolisk vinning tillbaka till givaren

vilket kan ses, enligt vår tolkning av Weber idealtyper för socialt handlande, som ett målrationellt handlande om givaren medvetet orienterar sitt handlande efter att uppnå ett kalkylerat mål.

Globalisering och massmedia är yttre faktorer som kan påverka människors vilja till att hjälpa andra. Medias nyhetsbevakning påverkar människors vilja till hjälpinsatser genom sin tidvis intensiva nyhetsrapportering av humanitära kriser. Medias nyhetsrapportering kan göra att människor väljer att handla i välgörande ändamål och även vilket val av välgörenhetsengagemang som individen väljer.

Enligt Bauman skall vi som människor mötas i sann moralisk anda, vilket innebär att vi lämnar bakom oss våra sociala tillhörigheter, status, sociala kännetecken, handikapp, positioner och roller. Vi är varken rik eller fattig, hög eller låg, mäktig eller vanmäktig utan enbart människor. Det innebär, enligt Bauman, att kärleken till den Andre inte ska baseras på tolerans utan på solidaritet vilket kan innebära både självförnekelse och självförsakelse för välgöraren. Bauman använder sig även av begreppen ”vänner” och ”främlingar”. En givare som satsar tid och engagemang i att hjälpa en annan individ kan knyta sociala band som gör att mottagaren närmar sig gruppen ”vänner” eller så kan det vara att mottagaren redan anses tillhöra gruppen ”vänner”. ”Vänner” kan även definieras de som anses tillhöra den egna gruppen, dvs. de som väljer att handla eller anses var lik en själv. Således är ”främlingen” den som inte anses tillhöra den egna gruppen, i vår tolkning hur välgöraren ser på dem som inte ägnar sig åt välgörenhetsengagemang.

3. METOD

Följande kapitel kommer att redogöra för metodologiska överväganden. Urval, presentation av informanter, tillvägagångssätt, etiska ställningstagande samt metoddiskussion presenteras.

3.1 Kvalitativ ansats

Till studien en kvalitativ ansats valts. Kvalitativ metod ger ett rikare omfång och större helhetssyn (Miles, Huberman, 1994). Fördelar med en kvalitativ ansats är att informanterna har möjlighet att ge fylligare och fullständigare svar. Missförstånd går att reda ut med det samma och frågor kan ställas utifrån ny information som uppkommer. Intervjun blir mer öppen och inga utomstående kan påverka informantens svar (Ejvegård, 1996). Genom teoretiska referensramar och vår förståelse för studiens syfte använder vi oss av kvalitativ metod för att testa om teorin motsvarar faktiska förhållanden (Hellevik, 1984). Datamängden begränsas genom att vi i förväg vet vad vi vill studera och intervjuar informanten utifrån olika teman som skapats med utgångspunkt från teorin (Miles, Huberman, 1994).

3.2 Urvalskriterier

Informanterna som deltar i studien är bosatta inom Norrbottens län. Den geografiska närheten till informanterna gör att informanten själv har kunnat välja tid och plats för sammankomst. Detta skapar trygghet och gynnar en öppen och bekväm dialog mellan intervjuare och informant (Miles, Huberman, 1994). I stället för att, som i kvantitativa studier, använda sig av slumpmässiga urval är det vanligt att använda sig av medvetet valda informanter inom kvalitativa studier. Denna typ av urval ger en förutsättning för att maximal variation bland informanterna uppnås (Miles, Huberman, 1994).

Urvalskriterierna till den här studien baseras på den del av den teoretiska referensram som redogör för två typer av socialt handlande; värderationellt handlande och målrationellt handlande. De idealtyper som vi har konstruerat behöver inte finnas i verkligheten; ingen informant behöver ha alla egenskaper utan idealtyperna kan istället vara en karikatyr av verkligheten (Kjær Jensen, 1995). Genom urvalet strävade vi inte efter att finna genomsnittspersonen utan det var extremfallen som var intressanta. Informanter, som är olika varandra med hänsyn till idealtyperna och de egenskaper idealtyperna representerar, har valts ut. Genom den empiriska undersökningen vidareutvecklas den teoretiska analysen och

förväntade och varierande mönster eftersökes. Valet av informanter vid en kvalitativ studie påverkas av studiens syfte och frågeställning och inte med hänsyn till att göra en vid och generaliserbar tolkning av alla existerande välgörare (Miles, Huberman, 1994). Vid kvalitativa studier är det vanligt att ha ett mindre urval eftersom studien avser att nå en djupare förståelse, vilket motiverar valet av sex informanter.

De konstruerade idealtypernas egenskaper eller kriterier är definierat enligt följande;

- *Värderationell välgörare:* Välgöraren *upplever* ett krav på ett visst handlande som utgår ifrån en övertygelse gällande värderingar som plikt, heder, religiös kallelse och tro på viss ideologi och vill leva upp till ”kravet”; det är alltså välgörande handlingen i sig som är det väsentliga, inte vad den leder till. Informanter i denna urvalsgrupp representerar givare som är ovetande om mottagaren och där mottagaren är ovetande om vem som är givare. Det är den välgörande handlingen i sig som denna välgörare strävar efter att utföra. Resultatet av handlingen, eller vad handlingen direkt eller indirekt leder till, är för givaren okänt. Att bidra till en organisation eller ett speciellt ändamål inom organisationen betyder att välgöraren i den här urvalsgruppen *inte är medveten* om hur deras bidrag kommer till användning för mottagaren. Välgöraren får *ingen* form av feedback av mottagaren på den välgörande handlingen.
- *Målrationell välgörare:* Välgöraren väljer medvetet mellan olika handlingar för att uppnå sitt mål. Det är just konsekvensen av ett visst handlande som är det väsentliga; handlingen är enbart ett medel för att *uppnå* målet. Informanterna i denna urvalsgrupp representerar givare som känner till mottagaren och mottagaren känner till vem som är givare. Det är resultatet av handlingen som är det viktiga. Resultatet av handlingen, eller vad handlingen direkt leder till, är för givaren känt. Att ideellt arbeta för ett speciellt syfte eller bidra till en organisation, eller ett speciellt ändamål inom organisationen, betyder att välgöraren i den här urvalsgruppen *är medveten* om hur deras bidrag kommer till användning för mottagaren. Välgöraren får en form av feedback av mottagaren på den välgörande handlingen.

I denna studie används dessa två idealtyper för socialt handlande som analytiskt verktyg för att uppnå förklarande förståelse för välgörarens handlingar.

3.2.1 Val av informanterna

Till studien har strategiskt urval använts av vid val av informanter. Samtliga informanter är bosatta i Norrbottens län. De sex informanter som intervjuats i studien har valts ut beroende av vilken typ av välgörenhetsengagemang de ägnar sig åt. Med de konstruerade idealtyperna i åtanke har informanter sökts genom kontakt med författarnas sociala umgängeskrets, så kallat bekvämlighetsurval. Vi upplevde vissa svårigheter att finna lämpliga informanter till studien, framförallt informanter som vi föreställde oss vara värderationella välgörare. Den värderationella välgöraren representerade, under urvalsprocessen, en person som är ovetande om mottagaren och okänd av mottagaren. Svårigheter att hitta dessa informanter berodde på att deras engagemang inte var något som de talade med andra människor om. Det var lättare att hitta informanter som under urvalsprocessen representerade den målrationella välgöraren. Dessa informanter har varit öppnare och talat mer om sitt engagemang, vilket gjorde att fler kände till dem.

Två av informanterna var för båda författarna helt okända. Tre var bekanta till en av författarna och en informant var bekant med den andra författaren.

3.3 Presentation av informanterna

- *Birgitta* är pensionerad och engagerar sig ideellt med välgörenhet i form av klädsömnad till behövande barn i utlandet. Hon skänker även pengar till organisationer.
- *Theresa*, i övre medelåldern, som är yrkesverksam inom administrativt arbete, skänker pengar till flera olika organisationer som verkar för välgörande ändamål.
- *Florence* är i medelåldern och är yrkesverksam inom ett vårdande yrke. Hon har haft fadderbarn och tidigare engagerat sig åt välgörenhet i liknande former.
- *Maria* och *Martin*, gifta med varandra, är båda i medelåldern. Maria arbetar med ett vårdande yrke och Martin arbetar inom industri/produktionssektorn. De har fadderbarn och skänker ibland även pengar till välgörenhetsorganisationer.

- *Raoul* är i medelåldern och arbetar inom servicesektorn. Han engagerar sig inom en ideell organisation. Organisationen samlar bl.a. in förnödenheter och pengar till förmån för ett barnhem i utlandet.

Birgitta och Theresa har vid urvalsprocessen valts ut och definierats som värderationella välgörare. Florence, Maria, Martin samt Raoul har vid urvalsprocessen valts ut och definierats som målraktionella välgörare.

3.4 Tillvägagångssätt

I början av forskningsprocessen söktes litteratur till den teoretiska referensramen via sökmotorer som exempelvis Eniro, Google och Ltu:s biblioteks sökmotorer. Sökord som användes var bl.a. välgörenhet, charity, hjälparbete, gåvor, solidaritet, moral och etik. Den teoretiska referensramen fick senare ligga till grund för intervjuguiden.

Fem av informanterna har kontaktats via telefonsamtal och en informant kontaktades personligen på sin arbetsplats. Intervjuerna har sedan skett med hjälp av intervjuguiden och de varade i genomsnitt ca 1 timme. Antalet intervjuer var fem. Två av de sex informanterna intervjuades tillsammans eftersom de är ett par. För att under intervjuerna kunna vara uppmärksam, mer närvarande och observant har informanterna tillfrågats om det går bra att intervjuerna bandas. Samtliga har givit sitt medgivande. Frågorna var öppna och intervjuguiden tjänade enbart som stöd för intervjun. Det är informanten som i stora drag styr samtalet och intervjuarens roll är att lyssna, reflektera och vara öppen för det informanten vill förmedla. Detta skapar förutsättning för nya relevanta områden inom studien att beröra (Krag Jacobsen, 1993). Båda författarna har kommit att närvara vid samtliga intervjuer. Detta för att minska risken för dålig samordning av de olika intervjuerna (Miles, Huberman, 1994). Det är en fördel att vara fler intervjuare vid intervjutillfället eftersom vi då kunde vara mer uppmärksamma på det informanten berättade och visade med sitt kroppsspråk.

Intervjuerna har skrivits ut ordagrant och informanterna har avpersonifierats. De citat som används vid redovisning av resultat har redigerats något för att öka läsbarheten, dock utan att ändra betydelsen i det informanten säger. När citaten är förkortade används symbolen //...//, vilket kan förekomma både före, efter och mitt i ett citat. Intervjuerna har vid analysprocessen blivit noggrant genomlästa. Anteckningar i marginalen och uppdelning av datamaterialet i

teman har underlättat arbetet. Gemensamt har vi kategoriserat datamaterialet efter vad informanterna har berättat vid intervjun. Dessa teman har sedan redovisats i resultatdelen med informanternas berättelser.

Vidare har datamaterialet behandlats så objektivt och värdeneutralt som möjligt; det som informanten *verkligen* säger är vad som redovisas i citaten. Vi har strävat efter att bortse från ev. subjektiva värderingar hos oss själva, i den mån det är möjligt, vid analys av materialet. Vid analys av resultatet har information som delgetts oss om informanternas kontext beaktats och resultatet tolkats därefter. Med kontext menas här informantens familjeförhållande, etnicitet, ålder, kön, sociala umgänge och ekonomiska förutsättningar etc. som kan påverka deras ideella välgörenhetsengagemang. Tolkning av resultatdelen har gjorts utifrån den teoretiska referensram som redogörs för i studien.

3.5 Etiska ställningstaganden

Studien om ideell välgörenhet kan ge allmänheten kunskap om den enskilde individens förhållningssätt till att verka som en välgörare i dagens samhälle. Studien kan ge läsaren självinsikt och även vara till nytta för annan forskning inom liknande områden. Mot detta ställs de forskningsetiska principerna, gällande all humanistisk- och samhällsvetenskaplig forskning, vilka författarna bör tillämpa för att kvalitetssäkra studien. Vetenskapsrådet har utformat fyra huvudkrav gällande individsskydds krav. Dessa har till syfte att vägleda forskaren genom att tillhandahålla normer, vilka styr forskarens förhållningssätt i samspelet med informanterna. De fyra huvudkraven är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet samt nyttjandekravet (Vetenskapsrådet, 2002).

3.5.1 Informationskravet

”Forskaren skall informera de av forskningen berörda om den aktuella forskningens syfte.”
(Vetenskapsrådet, 2002, sid. 7)

Informanterna har både vid första kontakten, vid förfrågan om deltagande, och vid själva intervjutillfället blivit muntligt informerade om studiens syfte; enskilda privatpersoners motiv till att ägna sig åt ideell välgörenhet. Informanterna har blivit upplysta om att målet med studien inte är att bedöma om de handlat moraliskt rätt eller fel utan att fenomenet ska studeras utifrån vår tolkning av Max Webers metodlära, verstehenmetoden; dvs. det som *är*,

och inte det som *bör* vara, skall lyftas fram i studien (Weber, 1983). Informanterna har vidare informerats om att deltagandet är frivilligt och att de kan, om de önskar, avstå från att svara på en fråga utan att ange skäl.

3.5.2 Samtyckeskravet

”Deltagare i en undersökning har rätt att själva bestämma över sin medverkan.”(Vetenskapsrådet, 2002, sid. 9)

De informanter som tillfrågats att delta i studien är samtliga myndiga och deltar i egenskap av privatperson; inte i egenskap av att tillhöra en organisation/arbetsgivare. Informanterna har genom sitt deltagande givit sitt samtycke. Informanterna har erbjudits att läsa färdig utskrift av sin intervju för att eventuellt korrigera missförstånd eller att ta bort uttalanden de inte vill stå för, samtliga har avböjt erbjudandet.

3.5.3 Konfidentialitetskravet

”Uppgifter om alla i en undersökning ingående personer skall ges största möjliga konfidentialitet och personuppgifterna skall förvaras på ett sådant sätt att obehöriga inte kan ta del av dem.” (Vetenskapsrådet, 2002, sid. 12)

Informanterna har lovats fullständig konfidentialitet vilket bland annat innebär att informanterna har avpersonifierats vid utskrift av intervjuerna. Personliga uppgifter som namn, ålder, orter, organisationer, arbetsplatser och liknande, har benämnts som X i utskriften, för att informanterna inte ska kunna identifieras. Vid utskriften av intervjuerna har dialekter och bryning i uttal bibehållits hos informanterna. Dialekter och uttal kommer dock inte att kunna urskiljas i den färdigställda rapporten, allt för att skydda informanternas identitet, enligt konfidentialitetskravet. Muntligt löfte har givits informanterna om att bandupptagningarna av intervjuerna kommer att förstöras efter att studien färdigställts. Vid redovisning av resultat i rapporten kommer informanterna att benämnas med fingerade namn, vilket de även har informerats om.

3.5.4 Nyttjandekravet

”Uppgifter insamlade om enskilda personer får endast användas för forskningsändamål.” (Vetenskapsrådet, 2002, sid. 14)

Informanterna har informerats om att den information som samlas in kommer endast att vara underlag till denna C/D uppsats och inte användas till andra ändamål.

3.6 Metoddiskussion

Genom att studien avser redogöra för välgörarens förhållningssätt till sitt ideella välgörenhetsengagemang finns en risk för att vi som författare värderar informantens handlingar som mer eller mindre moraliska korrekta. Vi är medvetna om den risken och har även beaktat detta.

En av informanterna har utländskt ursprung vilket kan leda till att felaktiga tolkningar gjorts pga. informantens ringa brytning i det svenska språket. Detta anser vi dock inte har förekommit eftersom intervjuerna noga bandats och skrivits ut före tolkning. Intervjuerna bygger i huvudsak på informanternas subjektiva, retrospektiva uppfattning om deras egna välgörenhetsengagemang och hur de har formats till att handla som en välgörare. Deras beskrivning av sin livsväg, är sålunda en reflektion av deras tidigare liv som de ser på det idag. Denna bild av hur de ser på sitt tidigare liv kan i hög grad ha färgats av erfarenheter genom livet vilket kan göra det svårt att precis minnas "rätt". De själva tolkar troligtvis händelser och orsakssamband beroende av vem de idag är och hur de vill vara. Ett annat problem som kan uppstå är att informanterna pga. av studiens karaktär kan uppge friserade svar, att informanten gärna vill framställa sig i fördelaktig dager. När det gäller att vara en välgörare kan det tänkas att informanterna gärna vill framställa sig själva som generösa och omtänksamma. Vi har dock fått uppfattningen om att deras berättelser är mycket trovärdiga och sanningsenliga. Informanterna har även öppet berättat om och beskrivit sina egna tillkortakommanden, vilket ökar trovärdigheten.

Några av informanterna var bekant med endera någon av författarna vilket kan leda till att förförståelse av informantens välgörenhetsengagemang gör att frågor som är relevanta inte ställs vid en intervju. Denna risk har eliminerats genom att den författare som inte är bekant med informanten har haft huvudansvaret för intervjun vid intervjutillfället. Den andra författaren har bidragit med frågor när den tyckt att det behövts. Detta har gjort att förförståelsen inte begränsat omfånget av informantens berättelse.

3.6.1 Reliabilitet och validitet

Begreppen reliabilitet och validitet används för att beskriva värdet av en studie. Hög reliabilitet visar att vid nya mätningar skall samma resultat kunna uppnås (Hellevik, 1984). Denna studie har strävat efter att så utförligt som möjligt redogöra för det metodologiska tillvägagångssättet, vilket kan tala för relativt hög reliabilitet. Resultatdelen i denna studie påverkas dock av bl.a. samhällsklimat, informanternas och författarnas kontext, och världsliga händelser i anslutning till det aktuella tillfälle då studien gjordes. Dessa faktorer kan påverka reliabiliteten. Människor formas efter den tid och det samhälle som de lever i och därmed kan en upprepad undersökning se annorlunda ut när dessa förhållanden ändras. Vid en liknande undersökning vid ett senare tillfälle, kan resultatet se annorlunda ut även om liknande mönster, beteenden, åsikter och värderingar säkerligen kan hittas.

Validitet handlar om studiens kvalitet och trovärdighet dvs. att studien verkligen mäter det studiens syfte avser att mäta (Hellevik, 1984). Vid en kvalitativ studie är urvalsstorleken mindre än vid en kvantitativ studie vilket gör att generaliserbarheten inte är lika hög. Validiteten på denna studie, med dessa informanter, anser vi dock ändå vara hög. Litteraturen har valts med omsorg, dvs. ursprungslitteratur har använts och ett stort omfång av litteratur inom området har studerats. Kvalitet och trovärdighet gällande resultatdelen är hög. Bandupptagning av det informanterna sagt samt ordagranna utskrifter har betydligt minskat risken för misstolkningar. Att vi är två författare och båda har deltagit vid samtliga moment i hela studien ökar även det validiteten. Detta eftersom tolkningarna har gjorts efter att författarna grundligt diskuterat resultatet. Diskussionerna har i sin tur lett till att ingenting i studien har tolkats eller beskrivits för lättvindigt.

4. VÄGEN TILL VÄLGÖRENHETSENGAGEMANG

Följande kapitel kommer att redogöra för resultatet av den empiriska undersökningen. Presentation av resultatet sker genom att redogöra för hur informanterna präglats genom socialisationsprocessen, hur de ser på statens och den enskildes ansvar, hur massmedia och globalisering påverkar. Vidare presenteras hur informanterna gjort sitt val av välgörenhetsengagemang samt vad de får tillbaka genom att engagera sig. Vi har i resultatdelen valt att presentera informanternas berättelser med många och utförliga citat, detta för att i möjligaste mån ge informanternas berättelser rättvisa och även göra dem mer levande.

4.1 En socialisationsprocess genom livet

Informanterna berättar om händelser i barndomen och om andra faktorer som de själva tror har påverkat dem till att idag bli välgörare. Social samvaro med andra människor, negativa och positiva erfarenheter kan anses ha påverkat dem till hur de idag handlar. Informanterna ger även sin syn på om de anser välgörenhetsengagemang vara könsbundet eller ej. Vidare berättar de om vilken livssyn och människosyn som präglar deras välgörenhetsengagemang.

4.1.1 Värderingsgrunden läggs i barndomen

Samtliga informanternas berättelser tyder på att grunden till deras val att bli välgörare läggs redan i tidig barndom. Familjens uppfostran har tidigt präglat informanternas förutsättningar till att bli en välgörare. Det vi kan se med hjälp av informanternas berättelser om deras barndom är att en uppfostran baserad på en ideologi om alla människors lika värde och omtanke om andra människor är den som bildat fundamentet till informanternas värderingsgrund:

”När jag var liten så, man skulle aldrig säga att någon var viktigare än någon annan. Utan alla var lika mycket värda och man skulle ge om man kunde och så. //...// Mina kompisar, en del hade det kanske inte så bra, och då skulle de ju alltså få äta hemma hos oss eller få låna min cykel. Det var så.” (Theresa)

”Jag tror att det är mycket ifrån barndomen också för att vi var ju ändå 12 syskon, och på den tiden var det ju fattigt, och det är väl mycket därifrån

också//...//Så fort jag börja duga någonting till fick jag ta hand om mina småsyskon.” (Birgitta)

Raoul berättar hur viktig omtanken om andra människor var under hans skoltid och i hemmet när han var barn:

”Jag växte upp i en arbetsklassfamilj. Min mamma var, hon var föräldralös, hon kommer från barnhem. Och sen när jag gick i skolan på lågstadiet, då hade vi många eller flera elever som bodde på det här barnhemmet. Och jag såg redan då hur, hur svårt dom hade det så. Så det ligger lite grann i mitt hjärta.” (Raoul)

”Jag har erfarenhet när det gäller att man hjälper de barn som är föräldralösa eller bor på barnhemmet//...//redan då ville man hjälpa dom. Man måste ha mat med sig till skolan. //...//Så vi delade alltid mat med dom, kläder också//...//Sen, ja... bjuder vi in nån på middag.”(Raoul)

Även föräldrarnas kristna värderingsgrund har i barndomshemmet till viss del påverkat informanter när det gäller deras val att verka som välgörare i sitt vuxenliv:

”Vi fick ju alltid lära oss när man var liten just det här att... morsan sa ju alltid att ”om du ger så... så ger gud dubbelt till dig också.”(Florence)

”Jag har ju vuxit upp i ett laestadianskt hem, där är man ju väldigt givmild//...// då har jag varit med i lite mer frikyrkligt och där ger man ju mycket. Där har jag... har jag som präglats eller som att man förstår, ser att det kommer fram. Så det tror jag att jag har... varför jag har en sån, inte för att jag ger mycket men att jag har, tycker att man ändå ska ge.”(Maria)

Genomgående kan i informanternas berättelser urskiljas ett mönster av kvinnlig påverkan, framförallt moderns, till den värderingsgrund som bildats under barndomen och som sedan följt informanterna in i vuxenlivet.

4.1.2 Positiva och negativa erfarenheter via den sociala interaktionen

Social interaktion med familj, släkt, vänner, och andra människor i informanternas omgivning, visar sig påverka synen på välgörenhet. Merparten av informanterna har positiva upplevelser av att hjälpa andra, vilket har lett till att de vill fortsätta verka som välgörare senare i livet.

Birgitta arbetade i unga år under krigstiden med hjälpverksamhet. Tillsammans med sina kamrater satt Birgitta och stickade strumpor till soldaterna och detta upplevde hon som mycket positivt. En lärarinna till Birgitta introducerade henne senare i lottarörelsen där hon var mycket aktiv och fick stort erkännande och positiv respons för sitt ideella arbete:

”Det var ju bara helt så här frivilligt. Allting stämde, det gick så bra så jag fick beröm. Så fick jag först en silvermedalj och sedan efteråt så fick jag en guldmedalj.” (Birgitta)

Theresa fick som barn, i sin skolklass, regelbundet spara en slant till ”barn som svalt” genom Rädda Barnen. Hela skolklassen var mycket engagerad i detta projekt, vilket lärarinnan i klassen uppmuntrade barnen till. Förutom denna händelse i Therasas barndom har kvinnorna i hennes närmsta familj ägnat sig åt ideell välgörenhet under liknande former som Theresa själv. Therasas berättelse tyder på att kvinnorna i hennes familj delar samma värderingar när det gäller att inte fokusera på sig själv främst, utan att värna om andra människors behov:

”Som när min mamma dog då visste hon att hon skulle dö... så hon sa ifrån sig alla blommor. Hon ville att allting skulle gå till olika hjälporganisationer. Och hon fick in, hon hade väldigt mycket vänner och... så det kom in otroligt mycket.” (Theresa)

”Min syster hon, ja nu när hon skulle fylla sextio år, hon ville inte ha någonting. Hon ville ha en liten lapp att vi satt in på... Hon visste då att vi skramlar. Om man då är några stycken så är det ju en tusenlapp, så jag har sedan skickat det till Världens barn eller ja...” (Theresa)

Även negativa upplevelser i den sociala interaktionen präglar informanternas inställning till att ägna sig åt välgörenhet. Florence berättar att hon har mött människors småaktighet och många som fokuserar mycket på sig själv. Negativa möten som dessa har gjort att Florence valt att ta avstånd från liknande beteende och vill själv agera annorlunda, dvs. bry sig om andra människor:

”Man har sett människors småaktighet och att människor kanske då inte är villiga att ge varken av sig själv eller tid eller pengar, ingenting. //...// Och det kanske är därför man också har tänkt att... att man har stått som vid sidan om och sett mycket sånt där och att man tycker att det är inte rätt.” (Florence)

Resultatet visar att social interaktion med människor i informanternas omgivning har bidragit till att forma dem till de människor de är idag.

4.1.3 Könsbunden välgörenhet

Samtliga informanter har uttryckt bestämda åsikter om huruvida välgörenhet är könsbundet; d.v.s. hur de tycker att kvinnor respektive män förhåller sig till välgörenhet:

”Dom flesta män och kvinnor skiljer sig väldigt mycket på den här känslomässiga kompetensen och intelligensen. Och just jag tror att det är meningen att vi ska komplettera varandra. Så visst, jag tror att kanske kvinnor kan ha större förmåga till empati och medkänsla än män därför att vi har, precis som i djurvärlden, olika roller och uppgifter.” (Florence)

”Jag tror jag att kvinnor är mer vårdande och har lättare att, för att dela med sig.” (Theresa)

Inom välgörenhetsorganisationen där Birgitta är verksam är det enligt henne enbart kvinnor som jobbar ideellt. Enda undantagen är några få män som inte helt frivilligt ägnar sin tid välgörenhet. Hon säger:

”Jo, det är mest kvinnor. Jo, några karlar, de skickar ju dit sådana här alkoholister och... de kommer dit och får jobba där... som har kommit på sne.”

(Birgitta)

De här citaten visar att det är främst kvinnorna i studien som anser att välgörenhetsengagemang företrädesvis är ett kvinnligt område. Välgörenhetsengagemang grundar sig mycket på empati och medkänsla för andra människor, vilket de kvinnliga informanterna anser vara just kvinnliga egenskaper. Raoul hävdar dock med bestämdhet att det inte finns en kvinnlig dominans när det gäller välgörenhet. Han beskriver könsfördelningen i den ideella organisation han är verksam inom:

”Vi har faktiskt ganska många kvinnor och ganska många män... Aktiva... det är det som är lika. //...//Det är ungefär 50-50. Vid varje kvinna finns en man och då får han vara med oavsett om... //...//det ska inte vara någon könsfördelning inom det här//...//lika många kvinnor och lika många män det kan det vara.” (Raoul)

Kvinnor och mäns inställning till hur hjälpen till andra skall ges varierar. Enligt informanterna har kvinnor en mer öppen syn och ger oftare utan förbehåll medan männen gärna vill ha större kontroll över hur hjälpen används. Män vill gärna se att mottagaren, genom en motprestation ”förtjänar” hjälpen. Informanter uttryckte sig så här:

”Vad kul, jag fick ingenting när jag var liten, va bra, nu kan jag ge...” (Maria)

Marias make Martin kommenterar Marias lättvindiga syn på att ge:

”Jag har varit misstänksam...” (Martin)

Maria och Martin anser att kvinnor ger mer av kärlek och män däremot ger med tanke på ansvar och fostran; män vill ha mer kontroll. Theresa berättar att hon ofta blir ifrågasatt, speciellt av män i släkten, när det gäller hennes engagemang i välgörenhet. De tror att hon blir lurad och att allt hon skänker går till administration. Theresa säger:

”Men jag tror att de är rädd om allting de har (sambo och bror, vår kommentar), det är inte jag. Alltså jag gråter inte om någon tar någonting som inte är alldeles för viktigt. De kanske behövde det bättre.” (Theresa)

Raoul påtalar också vikten av kontroll:

”Jag vill gärna veta vart pengarna tar vägen, alltså. Absolut! Det vill jag gärna.”
(Raoul)

4.1.4 I mötet med andra människor

Informanterna visar alla en liknande livsfilosofi i hur de ser på mötet med andra människor. Alla har, genom livet, förklarat att de förvärvat en livssyn som gör att det för dem känns naturligt och självklart för dem att hjälpa en människa i nöd. Välgörenhet handlar för informanterna inte bara om att ge pengar till någon hjälpinsamling, utan kan även vara att göra en annan människa glad eller att se andra människor. Florence och Maria uttrycker det så här:

”Framförallt att det ska komma från hjärtat. Det behöver inte vara välgörenhet som kostar pengar därför att de viktigaste sakerna som du kan ge...de är inte baserade på pengar. Det är att bry sig om andra människor, att kanske ge ett vänligt ord, att människor blir sedda, det är det viktigaste egentligen.” (Florence)

”Inte bara skänka pengar, jag tror ju... inte pengar allt. Jag tror det är mycket det här att mötas, prata, se vem det är som sitter vid väggkanten.” (Maria)

Theresa har en livssyn som för henne innebär att vi ska försöka hjälpa alla som har hjälpbehov, oavsett kultur, religion och etnicitet. Det viktiga är att se andra människor som medmänniskor. För informanterna handlar välgörenhet inte om att t ex skänka stora summor till välgörenhetsorganisationer. Det viktiga är att, efter förmåga, visa omtanke om andra människor genom att ge tid, engagemang eller en liten summa pengar

4.2 Den lilla människan som en del av det stora samhället

Här redovisas informanternas åsikt om statens biståndshjälp och välfärdssamhällets roll att hjälpa behövande. De ger även sin syn på hur de tror att vi som individer blir påverkade av globaliseringen och massmedias bevakning av omvärlden. Vidare berättar informanterna om hur de ser på den enskildes ansvar att hjälpa en medmänniska i nöd.

4.2.1 Statens ansvar

Informanterna förmedlar ett intryck av att de är kritiska till hur staten hanterar skattemedel för att hjälpa behövande, både inom och utom Sveriges gränser. För informanterna är det viktigt att hjälpen sker av rätt anledning. De tycker att det är bra med bistånd men uttrycker ibland tveksamhet över hur biståndet fördelas. Informanterna har bestämda åsikter om vad de anser är viktigt att uppnå med biståndet till andra länder. Vi ska inte skänka för lättvindigt, utan snarare med den målsättningen om att mottagarna skall i framtiden klara sig själva:

”Om du tänker i U-länder så köper vi oss, här i västvärlden, dom rika länderna, köper vi oss fri då, genom att skicka pengar dit och tycka nu får ni liksom fixa det här. Istället skapar vi ett beroende och så känner vi oss större och förmer än dom för att vi kan göra det istället för att ge dom hjälp att hjälpa sig själv. Genom att hela tiden ge nån pengar så kan du skapa ett bidragsberoende, och det är ju inte... jag menar det är ju inte till hjälp för nån.” (Florence)

”Däremot så tycker jag inte att man ska ge dem mat att stoppa i mun. Utan att vi ger dem kunskap och förutsättningar för att de inte blir passiva.” (Theresa)

Statens ansvar för hjälp till behövande inom Sveriges gränser kommenterar några av informanterna så här:

”Men inte vet jag om man ska kalla att de skänker men satsa pengar på fel saker, så att säga...//...// Jo, utan att det ställs krav på dom.” (Martin)

”Jag menar vaddå, en hundralapp super dom ju bara upp, inte hjälper det. Jag tror hellre... Jag tror mer, att det skulle finnas mer så här, samtalsakuter överallt.” (Maria)

”Det finns vissa handikappade människor, dom måste man ta hand om men dom människor som är helt vanlig som vi, dom måste också göra nånting för att... ja... gå vidare i livet. Men visst, det är klart att vi kan hjälpa dom att ta första steget, sen måste dom göra någonting själva också.” (Raoul)

Sammanfattningsvis kan informanternas åsikter visa på att de är positiva till statens roll att hjälpa behövande, inom eller utom landets gränser. En förutsättning är dock att det sker med en förhoppning om att förändra de behövandes situation till det bättre och göra dem oberoende i ett framtidsperspektiv.

4.2.2 Globalisering och massmedias påverkan

Det är tydligt att informanterna påverkas av media och tror att media även påverka allmänheten. Hur de påverkas varierar dock mycket mellan informanterna. Det är främst det dåliga samvete som gör sig påmint när informanterna får ta del av omvärldens lidande genom t e x TV och dagstidningar:

”TV påverkar ju väldigt mycket//...//Här sitter vi och mumsar kakor och...”
(Maria)

”Då kom det dåliga samvetet fram. Det är ju mycket det handlar om det.”
(Martin)

”Det är klart man blir påverkad av massmedia, man läser hur svårt dom barnen har det i Afrika exempelvis, i ett annat land. Man sitter där och jämför litegrann. Eftersom jag vet hur svårt barnen har det, i mitt hemland. Och så jämför jag barnen från ett annat land, det är klart att man blir påverkad. Man vill göra nånting.” (Raoul)

Raoul tycker att media har en positiv påverkan när det gäller att få människor till att engagera sig för behövande. Han ser dock en risk i att medias bevakning och information till allmänheten baseras på medias sensationslystnad och till hur möjligheten finns att förmedla känslomässigt berörande bilder genom TV och tidskrifter. Raoul tror att de kan finnas en risk

att hjälpen inte når de mest hjälpbehövande. Theresa uttrycker en liknande uppfattning gällande massmedias bevakning:

”Jag tror att medierna blir mer och mer aktiva för Estonia var ju faktiskt värre. Det var inga sådana... det var ju i tidningarna om tragedin men det var inga insamlingar till anhöriga, någonting då. Så jag tror att det är media som påverkar faktiskt. Och det var lätt att ta bilder, de kunde de inte göra från Estonia.” (Theresa)

En av informanterna, Florence, tror att massmedias nyhetsrapportering, kryddat med elände och olycka världen över, kan ha en negativ påverkan på människors vilja till hjälpinsatser. Hon anser att medias frosseri i elände kan leda till att människor ”stänger av”. Det blir för mycket och människor orkar inte ta till sig de hemska bilder som förmedlas. Detta kan leda till motsatt effekt; att engagemanget för de behövande minskar.

Massmedia och globaliseringen gör att världen kommer närmare. Detta behöver inte nödvändigtvis betyda att människor känner mer gemenskap och omtanke om varandra. När omvärlden kommer närmare kan det också skapa rädsla för det okända och det som människor inte direkt kan realtera till. En av informanterna beskriver hur hon ser på globaliseringen:

”Världen har ju blivit mindre men tillika så... att... vi säger att länder och allting ska mötas och du möter nya kulturer och folk från andra länder. Och det har skett ändå ganska plötsligt och jag tror att vi kanske inte riktigt... ändå redo för att det bara. Alltså så plötsligt att alla dom här förändringarna. Så i dom här tiderna när vi ska vara som mest öppna, emottagliga och samarbetsvilliga, det pratas hitan och ditan om allting, så ändå så frodas det, alltså just det här med främlingsskapet mellan människor. Att... människor inte törs, jag tror att mycket baseras på fruktan.” (Florence)

Medias bevakning av händelser ute i världen kan påverka synen på andra människor från andra kulturer. Det kan vara avgörande för om människor anses vara berättigade till hjälp. Theresa säger:

” Jag tror att det är mycket media också, för att det du får se från Afrika det är ju nästan bara svält//...//Jag tycket att vi har liksom två sorters människor, afrikaner och övriga. Jag kan tänka mig att man hjälper mer kanske lite mer jämlika människor, inte kanske alltid pengar, men på något sätt. Medans de har afrikanerna som svälter, de får skylla sig själva, ungefär så.” (Theresa)

”Och framförallt så är det ju inte barnens fel. Jag tror att det är lite rasism också. Det är ju det här muslimhatet. Och det finns ju faktiskt muslimer som svälter också som behöver hjälp med och sånt. Fast de ska man ju inte hjälpa för de är ju muslimer.” (Theresa)

Citaten talar för hur mycket medias rapportering om världen kan påverka informanternas och allmänhetens syn på andra kulturer och hur det i sin tur kan påverka vilka människor väljer att hjälpa.

4.2.3 Ensam är inte stark i ett kallt samhälle

Samtliga informanter tycker sig känna att samhällsklimatet har blivit kallare den senaste tiden, i relation till hur det var när de var barn. Idag handlar det mycket om att ”se om sitt eget hus” och ”skita” i andra. Raoul och Florence berättar:

”Människor kanske är lite rädda. Finns ganska mycket svartsjuka. //...//Det blir lite... Det är för lite kärlek mellan människor. Förstår du vad jag menar? Det är för mycket liksom, negativa saker.//...//Nuförtiden tror jag att människor stänger in sig i sin lilla värld.” (Raoul)

”Men just det här enskilda ansvaret, det kan ju bara innebära att du går på stan så ser du nån då har fallit ihop och ligger på gatan och so what om det då ligger där och har skitit ner sig eller vad de nu har gjort, alltså dom flesta människorna går ju inte fram, dom gör ju ingenting. Eller om nån har blivit för full, det spelar ingen roll alltså, att man//...//och då var det massor med folk där och så karln som har trillat i backen är ju jättestor och lång och allting, det finns stora starka karlar i närheten på affären eller nånting och ingen går fram.//...//Men som sagt

det har blivit mycket det här att... att bry dig inte om andra liksom utan huvudsaken att... se till ditt eget och skit i andra. Att det kan bara bli problem.”

(Florence)

Theresa anser att vi är väldigt bortskämda idag. Hon tror att detta beror på att vi inte har haft så svåra förhållanden i Sverige på många år. Theresa berättar att hennes föräldrar hade svårare levnadsvillkor, i form av t ex sämre ekonomiska förutsättningar, och trots det var mer generösa mot varandra och andra. Hon kan se en förändring mot det sämre med varje ny generation; vi människor blir mer bortskämda och egoistiska.

Framtidsutsikterna rörande samhällsklimatet är enligt informanterna inte positiva. Flera av informanterna uttrycker en oro över att det kommer att bli ännu sämre i framtiden. Bland annat Raoul tror att glappet mellan fattiga och rika kommer att öka även om han anser att det i Sverige inte är lika stora skillnader mellan fattiga och rika, i jämförelse med andra länder.

4.2.4 Många bäckar små

Informanternas livssyn präglar också synen på hur vi, som enskilda samhällsmedborgare, kan ta vårt ansvar genom att hjälpa behövande. Ett hårt samhällsklimat har fått samtliga informanter att fundera över hur vi som enskilda samhällsmedborgare kan ta vårt ansvar. Samtliga anser att alla i Sverige kan hjälpa till, eftersom ett litet bidrag, av t ex pengar eller engagemang, kan ge värdefull hjälp till behövande. Maria säger:

”Det är allmänt att folk skyller på att det inte kommer fram på en gång men det är mer såna grejer man säger för att slippa ge. Jag tycker att det är bra med att man ger och så men man ger för lite och även jag.” (Maria)

Birgitta, som arbetar med att sy barnkläder till behövande i andra länder, önskar att det kunde komma fler som hjälpte till:

”Jo, men jag kan ju inte tänka, som ungdomar de måste ju studera, de har sina jobb. De har ju... det förstår jag ju, inte har de, inte kan de ha tid men kanske ett litet handarbete. Det är nog bara vi gamla kärringar som sitter och stickar.”

(Birgitta)

Theresa har funderat mycket över hur vi som enskilda individer i Sverige kan bidra till att hjälpa behövande i andra länder. Hon tror att människor har svårt för att avvara det som de har vant sig vid. Theresa menar att det i Sverige inte finns någon fattigdom och att alla skulle kunna avvara tjugofem kronor i månaden. Detta skulle vara till stor hjälp om många bidrog med en liten summa. Birgitta tycker precis som Theresa att det inte behövs så mycket för att det skall var till nytta för behövande. Theresa och Birgitta säger:

”För jag tror inte att världen skulle se ut som det var om det var det. Alltså mycket krig och elände skulle inte finnas om vi delade med oss lite mer. För det finns ju bara en Jord.” (Theresa)

”Men många bäckar små bildar en stor å.” (Birgitta)

Alla informanter delar värderingar som för dem innebär att det är viktigt att ta sitt ansvar och genom det hjälpa behövande. Som citaten ovan visar, önskar informanterna också att fler borde bidra med i alla fall en liten insats. Detta i en gemensam strävan för att hjälpa dem som har sämre livsvillkor än dem själva.

4.3 Val av välgörenhetsengagemang

Här redovisas informanternas berättelser om sitt val av välgörenhetsengagemang. Någoting som ses påverka valet är tillit till olika välgörenhetsorganisationer. Hur välgöraren styr sitt val av välgörenhetsengagemang är även beroende av deras egen uppfattning om ekonomiska resurser och uppfattning om tid och lust att engagera sig. Andra faktorer som styr valet är informanternas egna behov, intressen och upplevda erfarenheter.

4.3.1 Tillit till välgörenhetsorganisationer

Samtliga informanter har ett krav att organisationen som de ideellt stödjer skall vara seriös och förtroendeingivande. De är alla medvetna om att en stor del av insamlade medel går till administrativa kostnader men anser att hjälporganisationer, med ett postgironummer som börjar på 90, är mer pålitliga än andra:

”Röda Korset, dom har så enorma administrativa kostnader eller vad kan de vara... Ja...” (Raoul)

”För då är det... om det är nått konstigt nummer ska man ju inte skicka, har man hört. Så lite kollar jag, det gör jag.” (Maria)

Trots att organisationer med postgironummer som börjar på 90 anses seriösa kan ändå en viss misstänksamhet skönjas hos informanterna. De tycker att etablerade välgörenhetsorganisationer inte är tillräckligt öppna med att redovisa hur de insamlade medlen fördelas. Trots det faktum att de är medvetna om att en del går till administration så visar informanterna en oro över att det är en alltför stor del. Florence och Martin uttrycker det så här:

”Det har ju varit mycket i tidningar också om att en del har inte varit så seriösa. Kanske dom här gamla beprövade, exempelvis som Röda Korset och dom här. Man vill ju inte om man ger kanske heller att det bara ska komma höjdarna inom en organisation då till... Jag hade en kompis som bodde på samma gård som Röda Korssets lokal. Och, jag menar det var ju häftigt att se när dom kom där i sina superfina dyra BMW, Mercedes och snyggt klädda och då började man ju tänka, man var ju inte så gammal, man börja tänka liksom att det lönar sig verkligen att jobba på Röda Korset. Så att jag tror att det är bra att man inte som vanlig människa inte kanske har full insyn i allt det där för jag tror man skulle bli ganska besviken.” (Florence)

”Eller såna här cancerfonder, det är ju jättebra det men det är ju som, man vet som inte... jaha, vars går dom där pengarna. Inte för att man misstror men ändå är det ju nånting att vars hamnar dom där pengarna ändå på nått vis. Är det...ja, är det hos nått forskningslabb eller ja, det är ju det man inte vet.” (Martin)

Informanterna vill väldigt gärna tro att välgörenhetsorganisationerna är seriösa och att hjälpen når fram. Genom media och personliga erfarenheter har de dock fått erfara att verkligheten ibland kan se annorlunda ut. Genom att förlita sig på kända och väletablerade organisationer,

som verkar vara mer kontrollerade, känner de ändå att de kan och vågar engagera sig och därigenom göra nytta.

4.3.2 Välgörarens ork och resurser

När det gäller informanternas engagemang i välgörenhet så är det deras nuvarande livssituation som påverkar om de engagerar sig och på vilket sätt de engagerar sig. Brist på tid och resurser påverkar informanten så att de under en viss tid av sitt liv väljer bort att ägna sig åt välgörenhet:

”Det är ju lite olika hur man är i livet, alltså jag har haft perioder då jag inte alls tyckte att livet var så roligt, jag tyckte jag hade nog med mig själv, och fattig var jag och ensam. Jag har slutat en gång när jag hade ett fadderbarn för att jag skilde mig och hade inte råd, eller jag... liksom jag flyttade och mådde dåligt.”

(Maria)

”Men sen blev jag ju ensam med X (sonen, vår anmärkning) och då hade jag bara föräldrapenning och då var 125 kronor i månaden väldigt mycket för mig så då sa jag bort det//...//då har man istället fokuserat mer på sonen under alla de här åren.” (Florence)

Maria skulle kunna tänka sig att arbeta ideellt med välgörenhetsarbete om hon hade haft råd att gå ner i arbetstid och även fler informanter berättar hur de gör sina val om hur de vill hjälpa utifrån den situation de befinner sig i idag. Till exempel Birgitta som fick förfrågan om att följa cancerpatienter på en längre resa med buss, men avböjde för att hon kände att det skulle bli för arbetsamt för henne. Birgitta sitter hellre hemma och virkar och syr till förmån för behövande barn.

Theresa väljer att skänka pengar till välgörenhet istället för att arbeta ideellt. Theresa har idag barnbarn som hon känner tar upp en stor del av hennes tid:

“Jo, ja och sedan får man barnbarn och då vill man ju också... Och då är det ju väldigt bekvämt för oss att bara skänka pengar, det är det ju faktiskt. Eftersom vi har mest pengar så tycker jag att vi kan... göra det. Det kanske är att lätta ett

samvete, det vet jag inte. //...// Idag är det nog mest för barnen och barnbarnen. Jag har en syster som dog och hon har nu två barnbarn. Så då brukar de vara och andra barn brukar jag. Jag brukar bjuda dem att bo hos mig en... de tycker det är så fruktansvärt roligt när de får komma till oss. Så leker vi och, då måste man ju engagera sig mera i två dygn, eller ett dygn.” (Theresa)

Raoul och Maria berättar om sina upplevda begränsningar i form av tid och ork som styr deras engagemang.

”Jag tänker som att om jag inte skulle ha det här vårdande yrket, så tror jag att jag skulle kunna ge lite mer privat eller lite runt om för nu tar det rätt mycket av en så att jag tycker ändå att även om jag har lön så gör man ju ändå väldigt mycket. Det här är ju mitt jobb så tycker jag ändå, men gud, man ger och ger och tömmer sig själv. Jag skulle inte orka ha något på sidan om, nå mycket vårdande.” (Maria)

”Det är alltså tiden för oss. Man jobbar ideellt så vi har allihop våra egna arbeten så att finns ingen... man vill gärna lägga lite mer tid men det går inte... Men vi gör ändå så gott vi kan.” (Raoul)

Raoul, som är verksam inom en ideell organisation, upplever också att de finansiella resurserna är begränsande och därigenom hindrar organisationen från att hjälpa i den utsträckning som eftersträvas.

4.3.3 Intresse, behov och erfarenhet påverkar engagemanget

Informanternas engagemang för välgörenhet idag baseras på deras egna intressen, behov och/eller egna erfarenheter. Florence, som skaffade fadderbarn, gjorde sitt val av land utifrån hennes syn och uppskattning av det folkets värderingar och kultur. Hon tycker att folket representerar någonting ”fint”:

”Därför att det var en indian flicka och därför att jag tycker så mycket om indianer därför att dom representerar någonting... någonting fint tycker jag.

Deras värderingar och sätt att leva och ja...det var mycket det att det var en indianflicka. //...// då önskade jag en, alltså en indianflicka.” (Florence)

Idag har Florence inte fadderbarn. Hon valde bort att ha fadderbarn, dels av ekonomiska skäl och dels pga. Att hon tycker att välgörenhet ska vara ”äkta”. Det långa geografiska avståndet till fadderbarnet, och att kontakten inte skedde genom ett direkt möte, kändes för henne inte ”äkta”, det blir för ”kommersiellt”. Av samma anledning slutade Florence sitt uppdrag som ”angelmom”. Att vara ”angelmom” innebar att Florence skickade presenter och höll kontakt med ett barn i utlandet. Idag ägnar Florence sig framför allt åt att hjälpa andra genom att i direktkontakt med andra människor se deras behov och hjälpa dem. Hennes övertygelse är att människor behöver ”bli sedda” och att hon vill ”sprida glädje”.

För Maria och Martin är det självklart att de bara skänker pengagåvor till ändamål som intresserar dem eller som de har erfarenhet av:

”Ibland blir man uppringd och dom ska ha pengar till nått man inte alls är intresserad av. Jag vet att jag har gett till cancerhjälpen, det tycker jag är bra.” (Martin)

”Det spelar mycket roll, för mig i alla fall. Det är inte som med afasiföreningen, det är jätteviktigt att skänka pengar men jag har nog aldrig skänkt dit. //...// Det är lika viktigt att göra det men jag... du vet jag lever inte med nån. Så jag har aldrig känt hur hemskt det är.” (Maria)

Maria har tidigare i sitt liv haft fadderbarn men under en jobbig period under sitt liv så kände hon sig tvingad att sluta verka som fadder för det barnet. Maria och Martin har vid flera tillfällen varit på gång att skaffa ett gemensamt fadderbarn. Det som till sist ledde till ett avgörande beslut, att verkligen skaffa ett fadderbarn, var en välgörenhetsgala på TV. Välgörenhetsgalan var till förmån för SOS barnbyar, vilken Maria och Martin anser vara en seriös organisation:

”Jo, en gala, jo, SOS byar. Jag tycker det verkar vettigt det där SOS byar. Det tycker jag verkar jättevettigt! //...// så ser man sånt där. Och vi har ju varit på

gång flera gånger här men det har som bara runnit ut i sanden.//...// Och så helt plötsligt kommer det ... dimper det ner det där... pojken där.” (Martin)

Eftersom tanken på ett fadderbarn funnits hos Maria och Martin sedan tidigare, påverkades de starkt av välgörenhetsgalan. Maria och Martin säger att om galan handlat om annan slags välgörenhet och som de inte sedan tidigare funderat på, hade galan troligtvis inte påverkat dem i samma utsträckning:

”Vad som påverkar mig en stund innan jag gör det. Om det skulle vara nått: ”ja, nu ska vi samla in till berguven”, typ så där lite diffust, så skulle jag aldrig ge...”
(Maria)

Att välja just fadderbarn kändes för Maria och Martin som någonting konkret, något som de ”kunde ta på”. Martin uttryckte, när de skulle skaffa ett fadderbarn, en önskan om att få välja från vilket land barnet skulle komma ifrån. De fick inte välja men är idag mycket nöjda med det fadderbarn de blev tilldelade.

Birgitta och Theresa har även de valt sitt engagemang i välgörenhet baserat på egna intressen, behov eller erfarenheter. Birgitta har i alla tider sedan barnsben haft ett stort intresse av att sy och har även sytt sina egna kläder. Det intresset och behovet av att komma ut från sin lägenhet och umgås med andra människor gjorde att hon svarade på en annons i tidningen. En organisation sökte människor intresserade av ideellt arbete i form av klädsömnad till förmån för hjälpbehövande barn i andra länder. Birgitta berättar att hon ibland även skänker en slant till hjärt – och lungfonden:

”Det som jag brukar skicka till det är ju hjärt- och lungfonden, för min make dog i kärlekskramp i hjärtat då, och cancerfonden.” (Birgitta)

Therasas val av välgörenhetsengagemang grundar sig inte på att hon vill ha någon personlig kontakt med den hon hjälper, utan hon koncentrerar sitt engagemang på att ge pengagåvor till olika organisationer. Theresa funderar mycket kring ett framtidsperspektiv när det gäller hennes val av välgörenhetsengagemang. Hon tänker på framtidens generationer, hur världen kommer att se ut för dem både i miljöhänseende och ur hälsoaspekter:

”Ja, jag har då vissa som jag skickar varje månad till, och det är några stycken. Bl.a. är det då Greenpeace, det är då miljörörelsen, naturskyddsföreningen, jag tycker att det är viktigt, de blir bra att skicka till.//...// Då tänker jag att kanske andra generationens barn kanske får fem armar och inga ögon... utan de kanske också får va. Eftersom det faktiskt är ganska akut med miljö.” (Theresa)

”Också det här med cancerhjälpen, så kan jag också tycka, i min generation nu så är det fruktansvärt många som får cancer. Och i nästa generation så räknar man med att femtio procent ska bli drabbad. Och då, det bli inte av en slump. Med vår bra föda så är det inte genetiskt utan det måste vara någonting annat.” (Theresa)

Även andra områden som Theresa engagerar sig i är baserade på erfarenhet. Theresa har varit bosatt i närheten av en vårdinrättning för funktionshindrade barn och blev genom den erfarenheten påverkad av hur deras livssituation såg ut. Lekparken på området var gemensam för alla boende och hennes barn lekte där med barnen från vårdinrättningen. Hon tyckte att de funktionshindrade hade bra vård men ”inget mer”, som hon uttrycker det. Den här erfarenheten har lett till att hon under ca 25 års tid skänkt pengar till Föreningen för utvecklingsstörda barn. Theresa köper även vykort från fotmålare², något som hon har med sig från sitt föräldrahem, eftersom hennes föräldrar bjöd hem en fotmålare när hon var barn.

Raoul erfarenhet av att ha vuxit upp med en mamma som varit barnhemsbarn och att ha lämnat sitt hemland har påverkat hans val av välgörenhetsengagemang. Det är viktigt för Raoul att veta var pengarna tar vägen och det har gjort att han engagerar sig ideellt i en mindre organisation. Det var efter dåligt gehör för sina idéer från andra organisationer som Raoul, tillsammans med andra, valde att jobba på egen hand:

”Vi jobbar på egen hand. Vi har inte nån, medhjälpare eller medarbetare från nån organisation. Så vi pratade med olika institutioner. Dom lyssnade men det hände inte så mycket. Så ... vi jobbar på egen hand.” (Raoul)

² Konstnär som målar genom att hålla penseln med foten.

Raoul berättar att hjälpbehovet i hans hemland är enormt vilket fick honom och andra likasinnade att agera. Den ideella organisationen var från början till största delen en förening för att främja kulturellt utbyte mellan hemlandet och Sverige. Den ideella välgörenhetsorganisationen som Raoul är verksam inom blev influerad av en organisation med liknande målsättning. De bestämde sig för att arbeta på liknande sätt som den organisationen, dvs. samla in kläder och andra förnödenheter till barn som bor på barnhem i hans hemland.

4.4 Välgöraren ger och får tillbaka

Samtliga informanter uttrycker att de, genom att ge tid, engagemang eller pengar till hjälpbehövande, får någonting tillbaka. Denna respons kan visa sig vara både känslomässigt välbefinnande och konkreta föremål. Det känslomässiga välbefinnandet kan visa sig i form av lindrat samvete, social samvaro med andra människor och/eller en känsla av att göra moraliskt rätt enligt sin egen övertygelse:

”Om du gör en annan människa glad så gör du dig själv dubbelt glad egentligen. Det smittar av sig. Alltså det handlar om att... negativ och positiv energi, om du sprider positiv energi så... blir det ringar på vattnet.” (Florence)

”Det är enkla, enkla grejer men det... det, det är oerhört... känns bra alltså, för min del att man kan göra så.” (Raoul)

”Det är bara så att man har ju någon mening i livet att kunna hjälpa...//...// Men nog vet jag att Gud ger oss lön när vi hjälper.” (Birgitta)

Birgitta berättar om när hon ringde till hjälporganisationen för att erbjuda sig att hjälpa med att sy och blev väl mottagen. Det var känslan av att ”bli tokig” av att bara sitta i sin lägenhet, enligt Birgitta själv, som gjorde att hon fattade beslutet att söka sig till organisationen. Birgitta har genom sitt engagemang i välgörenhet byggt upp ett socialt kontaktnät som hon har mycket glädje av:

”MEN välkommen sa hon! Kan du komma idag? Jo sa jag det kan jag, så jag är strax där, jag hoppade på cykeln och så stack jag iväg dit. Och när jag kom in och sa vem jag var. Hon hälsade och kramade om mig, jag blev så väl mottagen.”

(Birgitta)

”Jo, vi har varit fyra tanter. Nu är det bara jag och en annan. //...// Nog träffas vi. Vi går ju till varandra. Där borta har jag hon X, här uppe har jag Y och den här Z, hon ringde nu, hon skulle komma till mig idag, hon har varit bortrest. //...// Jag har mycket goda vänner!” (Birgitta)

Birgitta och hennes vänner funderar över vilka barn som kommer att få glädje av kläderna som de syr. De brukar skriva en hälsning till mottagarna och bifoga adressen med en förhoppning om att mottagaren ska svara. Ibland får de tackkort och det är någonting som de uppskattar:

”Jag är nöjd, att jag kan sitta på Röda korset och jag är glad. Och gladare blir man när man får ett brev med att de tackar.” (Birgitta)

Maria och Martin, som har fadderbarn, berättar att från början när de beslutade att skaffa fadderbarn så var det mycket för att de ville döva sitt dåliga samvete. Det kändes för dem inte bra att se att barn far illa utan att de på något sätt agerade. Maria och Martin berättar att de har fått en liten berättelse om pojken, där det står om honom, hur han bor och hans levnadsvillkor. De har även fått vykort från barnbyn och har ett fotografi av honom på kylskåpsdörren. Maria berättar:

”Han kom till barnbyarna för två år sedan och dom vill inte uppge, pga. Honom, varför han kom men det är väl, alltså, fattigdom eller... men han har utvecklats jättebra, säger dom, sen han kommit dit.” (Maria)

De har genom sitt engagemang i fadderbarnet fått en så positiv känslomässig respons att de t.o.m. skulle kunna tänka sig att adoptera honom, även om de egentligen anser sig vara för gamla:

”Nog hade du haft svårt om dom ringde och sa att förstår du att... vi kommer med han. Då hade du tagit han.” (Maria)

”Jo, nog hade vi tagit han då. Helt klart! Det hade vi gjort.” (Martin)

Maria och Martin vet inte med säkerhet att de 200 kronor som de skänker varje månad oavkortat går till just deras fadderbarn. De vet dock ganska säkert att pengarna går till barnbyn som han bor i, men de uttrycker en önskan om att pengarna de skänker ska gå till just deras fadderbarn.

Theresa tycker att hon själv inte får ut någonting av att skänka pengar till välgörenhetsorganisation men hoppas att andra människor istället kan ha nytta hennes pengagåvor:

”Egentligen ger det mig ingenting. Det är ju bara det att jag hoppas att någon annan kanske kan få någonting.” (Theresa)

Theresa som regelbundet skickar pengar till stöd för cancerfonden och vuxenhandikappade berättar att hon ändå får en slags bekräftelse på att hjälpen når fram. Regelbundet får hon information från Cancerhjälpens verksamhet, där de bl.a. redovisar hur insamlade medel nyttjats. I gengäld för skänkta pengar till vuxenhandikappade får Theresa vykort:

”Jo vuxenhandikapp, men då får man ju i gengäld julkort...// Då får man välja själv beloppet, när man skickar in. Alltså jag kan få en bunt julkort som de har gjort och så där.” (Theresa)

I Raoul umgängeskrets finns många personer, som tillsammans med Raoul, engagerar sig i den ideella organisation, vilken bl.a. samlar in hjälp och förnödenheter till behövande barn i hans hemland. Det är viktigt för Raoul att veta att hjälpen når fram och organisationen får också bekräftelse på detta:

”Det vet vi, vi vet att det här kommer fram för att vi får en bekräftelse därifrån. När det gäller kläder, hör vi det direkt själva. När det gäller att skicka pengar, då får vi bekräftelse därifrån.” (Raoul)

5. DISKUSSION

Syftet med studien var att studera faktorer som påverkar människors motiv till att ägna sig åt ideell välgörenhet i någon form. De frågeställningar som studien avsett att besvara är: Vilka faktorer påverkar människors syn på välgörenhet? Vad påverkar individers val av välgörenhetsengagemang? Får den som ägnar sig åt ideell välgörenhet någonting tillbaka?

5.1 Välgörarens habitus

Samtliga informanter som deltar i studien har berättat att redan i tidig barndom anser de sig ha fått förutsättningar som gjort att de blivit välgörare idag. Familjens uppfostran, baserad på en ideologi om alla människors lika värde och omtanke om andra människor, har starkt präglat informanterna. Bourdieu menar att det är från habitus som känslan för ”spelet” härrör. I detta fall kan begreppet ”spel” knytas till informanternas engagemang i välgörenhet. Enligt Bourdieu är habitus sociala erfarenheter, kollektiva minnen, sätt att röra sig och tänka som under livets gång präntats in i individers sinnen och kroppar. Bourdieu hävdar att individen tidigt skaffar sig medvetna och omedvetna sätt att reagera och handla men att det kan förändras under livets gång. Informanternas berättelser tyder på att de genom den primära socialisationsprocessen bildat sig en värderingsgrund genom familjens uppfostran och detta har bidragit till informanternas habitus. Informanterna berättar bland annat om hur de som barn tidigt fick hjälpa till att ta hand om sina småsyskon och hur de fick dela med sig till klasskamrater som hade det sämre ställt. Några av informanterna har också präglats av att ha vuxit upp i ett religiöst hem där de själv har uppfattningen av att en generös och givmild attityd gentemot andra människor har varit rådande, vilket de senare medvetet eller omedvetet har tagit efter.

Senare i livet har värderingsgrunden förstärkts och förändrats hos informanterna i en sekundär socialisationsprocess med familj, släkt, vänner, och andra människor i informanternas omgivning. Positiva och negativa erfarenheter bidrar till att bilda individers habitus och genom dessa erfarenheter påverkas, enligt Bourdieu, individers uppfattning om omvärlden och hur de omedvetet och medvetet handlar. Till exempel kan Birgittas positiva erfarenheter inom Lottarörelsen, där hon bl.a. fick stor uppskattning och medaljer för sina insatser, ha bidragit till att forma henne till den person hon är idag. Det är något positivt som hon kommer ihåg och detta kan, medvetet eller omedvetet, ha påverkat henne till att engagera sig i

välgörenhet. På samma sätt kan Florences negativa erfarenheter, av att ha mött människor som hon ansett vara småaktiga och egoistiska, bidragit till att hon själv vill handla annorlunda; dvs. bry sig om andra människor och handla som hon tycker är mer rätt.

Det vi uppfattar som informanternas värderingsgrund, vilket har bidragit till att bilda det habitus de bär med sig, kan teoretiskt sett likna det Bourdieu kallar oegennyttigt habitus. Med oegennyttigt habitus menas att individer genomför oegennyttiga handlingar utan tanke på egen vinning. Informanternas berättelser visar att de värnar om behövande människor och att de verkar som välgörare med en övertygelse om att de gör rätt. De välgörande handlingarna utgår, enligt dem själva, inte från egna behov utan välgörarna i vår studie framhåller att de handlar utifrån en livssyn som för dem betyder att de ser till andra människors behov. Bourdieu menar dock att fält där normen är oegennyttighet, inte helt styrs utan tanke på andra intressen. När det gäller välgörenhet kan informanternas bakomliggande intresse till en början framstå som sekundärt i betydelse för informanterna, det är inte främst egenintresset som de upplever är orsaken till att deras välgörenhetsengagemang. Om Bourdieus resonemang stämmer kan intresset som motiverar till välgörenhetsengagemang vara både omedvetet och medvetet. Informanternas berättelser tyder också på att de vill leva rättfärdigt; som en människa som värnar om andra. Enligt tolkning av Bourdieus teori kan en känsla av att göra rätt, medvetet eller omedvetet, vara just det intresse i oegennyttan som krävs för att oegennyttan skall kunna existera.

5.1.1 Manliga och kvinnliga egenskaper

I 1800-talets Sverige var välgörenhetsarbetet uppdelat på offentligt och privat, där den borgerliga mannen stod för det offentliga och den borgerliga kvinnan för det privata välgörenhetsarbetet. Värderingar av den borgerliga mannen, med sin ansvarskänedom och samhällsnyttighet, blev normerande för andra män. Den borgerliga kvinnan var, genom sin sedlighet och moderlighet, normen för kvinnligt beteende. Kvinnan ansågs kunna frälsa världen utifrån sin moderlighet vilket samhället kunde komma samhället till godo. Samma synsätt kan urskiljas bland informanterna i vår studie. De kvinnliga informanterna hävdar att kvinnor och män förhåller sig olika till välgörenhetsengagemang. Florence hävdar t ex att kvinnor och män har olika uppgifter, vi ska komplettera varandra, men att det trots allt är kvinnorna som har en större förmåga till empati och medkänsla än män. De övriga kvinnorna är inne på samma resonemang, att kvinnor är mer vårdande och ger mer av kärlek, till skillnad

mot män som ger mer med tanke på ansvar och fostran. Vi kan se att de kvinnliga informanterna ger uttryck för de ideal som den borgerliga kvinnan stod för redan i 1800-talets Sverige. Det är vad informanterna anser som kvinnliga egenskaper, att vara vårdande, kärleksfulla etc., som, enligt de kvinnliga informanterna, karakteriserar det kvinnliga välgörenhetsengagemanget. Att jämföra med det borgerliga kvinnoidealet som under 1800-talet kännetecknades av just sedlighet och moderlighet. Raoul hävdar med bestämdhet att det, inom hans organisation, är lika könsfördelning. Vi får dock en uppfattning om att det kanske är mer en önskan än en faktisk verklighet. Han ger heller inga uttalade åsikter om huruvida män och kvinnor förhåller sig olika till välgörenhet dock en önskan om att det inte skall vara någon ojämlig könsfördelning inom verksamheten.

Till skillnad mot de kvinnliga informanterna uttrycker de manliga informanterna ett starkt kontrollbehov över sitt välgörenhetsengagemang. Martin har varit misstänksam mot var en del av Marias pengagåvor hamnar. Han är själv restriktiv med till vad han vill skänka pengar. Raoul vill också veta var hans pengar tar vägen och Theresa har många gånger tyckt sig blivit ifrågasatt av sin sambo och bror gällande hennes val av att stödja vissa organisationer, de tror att hon ska bli lurad. Här kan vi se att den normen för män, ansvars känedom, en kvarleva från 1800-talet, finns kvar i den manliga karaktären än idag. Männens välgörenhetsengagemang under 1800-talet var inom den offentliga verksamheten, där vi tror att staten mer noga kontrollerade sina resurser och vad de användes till. Trots att välgörenhetsengagemanget för våra informanter baseras på ideella, privata hjälpinsatser kan vi se att dessa manliga värderingar från 1800-talet; dvs. kontroll och ansvars känsla, även präglar det ideella välgörenhetsengagemang de är verksamma inom idag. Det är också intressant att se att det kvinnor med bestämdhet hävdar är de kvinnliga särdragen inom välgörenhetsengagemang, visar sig inte riktigt stämma. De kvinnliga informanterna visar sedermera vid en annan frågeställning att de precis som männen vill de veta vart deras bidrag går och hur det använts. De stöder även självhjälpsideologin, dvs. mottagaren skall gärna förvalta pengarna väl och pengarna ska vara till hjälp för självhjälp för den behövande. Som Maria säger: *”Jag menar vaddå, en hundralapp super dom ju bara upp, inte hjälper det. Jag tror hellre... Jag tror mer, att det skulle finnas mer så här, samtalsakuter överallt.”* Här kan vi som författare se de påstådda, typiska manliga karaktärsdragen hos de kvinnliga informanterna. De visar på både kontrollbehov och ansvars känedom och skänker därmed inte alls lättvindligt eller vårdslöst som de ibland själv tidigare i studien antytt.

1800-talets kvinna ansågs kunna frälsa världen utifrån sin moderlighet inom den ideella välgörenheten. Idag vill männen vara med inom det ideella välgörenhetsarbetet och även de frälsa världen. De vill dock inte anamma den typiska kvinnliga normen som kvinnorna i studien anser är den utmärkande för en välgörare. Männen vill verka inom den ideella verksamheten som man, utifrån den manliga normen som de föreställer sig att de agerar utifrån.

5.1.2 Sann moralisk anda

Vi kan se att informanterna, genom socialisationsprocessen, negativa och positiva erfarenheter och möten med andra människor, har bildat ett habitus som välgörare och att de också strävar efter att utvidga sitt engagemang i andra människor. Den värderingsgrund som de anser att de bygger sitt engagemang på, baseras på en viss insikt och mognad hos informanterna. Denna insikt och mognad kan ses härröra från att de uppnått en mogen ålder och därigenom har den erfarenheten och eftertänksamheten som människor tillgodogör sig senare i livet. Vid en viss ålder har människor troligen tillgodosett de materiella behoven och allt man behöver är känslomässig bekräftelse, livskvalitet och mening med livet. Informanterna försöker att utvidga sitt engagemang för andra människor, inte bara i traditionellt välgörenhetsarbete utan också vara moraliskt sanna i mötet med människor i sin närhet i det vardagliga livet. Enligt Bauman är det sanna moraliska mötet mellan två individer något som utspelas i möte ansikte mot ansikte. Enligt Bauman möts Jag och den Andre i det gemensamma mänskliga och lämnar bakom oss våra sociala tillhörigheter, status, vi är varken rika eller fattiga, höga eller låga, mäktiga eller vanmäktiga. Vi vill påstå att förutsättning för välgörenhet i sann moralisk anda, enligt Baumans definition, inte kan förekomma. Detta genom att mottagaren, den nödställda, är i beroendeställning gentemot givaren; mötet mellan givare och mottagare sker inte på jämställd nivå.

5.2 Fostran av hjälpbehövande

Under 1800-talets borgerliga samhällsbildning var självdisciplin och moral viktiga egenskaper. De fattiga ansågs vara lata och förfallna och som en följd av det var de i en sämre situation än andra. Enligt 1800-talets fattigvårdspolitik skulle samhällsmedlemmarna ta större ansvar för sin egen situation. Utbildning och uppfostran av de fattiga och mindre belevade sågs som lösningen och genom det skulle fattigdomen avskaffa sig själv. I vår studie

kan vi se att detta även kan appliceras på dagens samhälle genom att informanterna uttrycker en viss kritik till hur staten idag hanterar våra skattemedel, både inom och utom statens gränser. Informanterna tycker att det är bra att staten hjälper behövande människor men kan uppleva att det sker för lättvindigt. De anser alla att staten ska hjälpa men inte utan förbehåll. Målsättningen för statens bistånd, anser informanterna, ska vara att få mottagaren att på sikt klara sig själv. Theresa uttrycker en åsikt om att vi borde ge de behövande kunskap och förutsättningar att klara sig själva, inte bara stoppa mat i munnen på de behövande så att de blir passiva. En annan av informanterna, Raoul, anser att vi kan hjälpa behövande att ta första steget men att den behövande sedan måste göra någonting själv. Det är intressant att se hur den borgerliga normen för hur fattigvårdspolitiken under 1800-talet skulle bedrivas är påfallande lik informanternas uttalanden om hur välgörenhetsarbete i offentlig regi skall bedrivas. Precis som under 1800-talet önskar informanterna att hjälp ska ges till behövande för att de skall kunna hjälpa sig själva. Vi kan se att 1800-talets självhjälpsideologi även idag är av normerande karaktär och synen bland våra informanter är att hjälpen inte skall ges utan förbehåll, utan den behövande skall fostras ur sin utsatta situation genom förmedlad kunskap.

5.3 Massmedierapportering och globaliseringens följder

Informanterna berättar att de alla påverkas av massmedia och globaliseringen när det gäller välgörenhetsengagemang och de anser att allmänhetens syn troligen också påverkas. Raoul brukar jämföra bilden som framställs i media med de utsattas situation i hans hemland och kan på så sätt relatera nyhetsflödet till sig själv och kunna känna för de människor i behov av hjälp som media rapporterar om. En hemsida på Internet inspirerade honom och andra likasinnade att börja med hjälpverksamhet i ideell regi. Den ideella hjälpverksamheten verkar idag lokalt på orten och riktar sig till hjälpbehövande utomlands. Precis som Giddens kan vi här se att mass medias bevakning leder till att globala händelser kopplas samman med händelser på lokal nivå vilket leder till att nätverk skapas över hela jorden. Tid och rum blir oviktigt när humanitära kriser presenteras i media, direkt in i vår vardag. Vi kan se att informanterna tycker att kontrasterna mellan andras utsatthet och deras eget förhållandevis trygga och välmående liv blir påtagliga, när det förmedlas via media direkt in i deras eget vardagsrum.

Studien visar att samtliga informanter är kritiska till hur massmedia framställer människor och hur de väljer att presentera humanitära kriser. Forskning visar att medierapporteringen har

stor betydelse för hur humanitära kriser uppmärksammas. Stora humanitära kriser brukar få stort medieutrymme. Detta kan enligt informanterna leda till att de mest behövande inte får hjälp utan enbart de humanitära kriser som media väljer att bevaka. Vi kan se att informanternas farhågor om att hjälpen inte fördelas efter hjälpbehov stämmer väl överens med Miltons åsikt om att det, i många fall, är biståndsgivarens egna behov som styr biståndshjälpen. En alltför omfattande mediebevakning av en humanitär kris kan också påverka negativt. Till exempel Florence tror att medias frosseri i elände kan göra att människor ”stänger av” och inte orkar ta till sig det som förmedlas. Media och andra yttre faktorer kan, enligt Bauman och Giddens, påverka både omedvetet och medvetet. Precis som Florence anser vi att det enorma nyhetsflödet vid humanitära kriser, som vi alla får ta del av nästan varje dag, om människors utsatthet och misär runt om i världen kan leda till att människor känner sig maktlösa och väljer att vända bort blicken istället för att hjälpa. Vi tror att vid en mycket stor humanitär kris som påverkar oss känslomässigt starkt, där människan inte känner att just de kan göra någonting åt den eller förändra till det bättre, då väljer hon att inte se.

Massmedia och globaliseringen behöver inte leda till att människor känner större gemenskap med andra människor utanför deras egen sfär. Enligt informanterna påverkar medias framställning av människor från andra kulturer hur de själva och allmänheten ser på hjälpbehövande och huruvida de är berättigade till hjälp. I media har t ex rapporterats mycket om muslimer i negativ bemärkelse i samband med bl.a. terroristdåd och hedersmord. Detta kan leda till förutfattade meningar där muslimer generellt sett anses som ett hot. Theresa sätter ord på detta problem genom att påpeka att det förekommer rasism och att det finns ett stort muslimhat. Enligt Theresa finns risk för att allmänhetens vilja att hjälpa inte finns vid alla humanitära kriser. Vid humanitära kriser där muslimer har hjälpbehov kanske allmänheten väljer att inte hjälpa pga. fördomar som förankrats i människor genom massmedias nyhetsbevakning. Människors hjälpbehov, som det rapporteras om i media, kan uppfattas som svåra att relatera till. Svårigheten för människor att relatera till sig själva kan bero på att de hjälpbehövande kan ha annan kultur, etnicitet och religion än dem själva. Om människor har svårt att personligen relatera till sig själva kan detta leda till en känsla av rädsla istället för empati för den hjälpbehövande. Denna rädsla för främlingar kan härledas till Baumans begrepp ”vänner” och ”främlingar”. Vi kan tydligt se i att den här situationen är ”vännerna” dem som du själv kan relatera till, utifrån din egen kontext. ”Främlingen” är den

okände som inte är lik dig själv, enligt dina föreställningar, och kan då snarare uppfattas som ett hot. Informanternas svar, enligt Baumans teori, tyder på att människan intar en vänlig attityd mot dem som de uppfattar är lika dem själva eller den egna gruppen, ”vänner”, och en avvaktande attityd mot dem som de uppfattar som väldigt olik de i den egna gruppen, ”främlingar”. Den slutsats vi dragit är att människan är mer benägen att känna empati för och vilja hjälpa den som de personligen kan relatera till. Detta gäller hjälpbehövande människor i humanitära kriser utomlands, men även hjälpbehövande i vårt eget lokalsamhälle. Samhällsklimatet har blivit kallare, vi tänker mer på oss själva och bryr oss inte om andra människor. Som Raoul säger: *”Det är för lite kärlek mellan människor.”*

5.4 Välgörarens Alter ego

Informanterna har funderat över hur vi människor, i det kalla samhällsklimat som enligt informanterna råder, kan ta ansvar för våra medmänniskor. De tycker att alla kan hjälpa till på något sätt. Informanterna anser att det inte är med vad, eller hur, människor väljer att hjälpa som är det viktiga, utan *att* de hjälper. Om vi tolkar vad informanterna säger, angående deras önskan om att även andra borde hjälpa till mer, kan även detta knytas till Baumans begrepp ”vänner” och ”främlingar”. I det här fallet är det de som engagerar sig i välgörenhet som definieras som ”vänner”. De andra som inte engagerar sig i välgörenhet definierar vi här som ”främlingar”. Enligt Bauman kan vänner och främlingar stå i motsatsförhållande till varandra vilket gör att de blir varandras alter ego. Bauman uttrycker det så här: *”Ett alter ego är den mörka och ohyggliga fond mot vilket det renade jaget kan glänsa.”* (Bauman, 1998, s128) Informanterna säger inte uttryckligen att de vill ”glänsa” i jämförelse med dem som inte engagerar sig i välgörenhet, däremot är samtliga ense om att fler borde hjälpa till. Detta tolkar vi som att informanterna anser att de gör någonting bra och viktigt och att fler borde handla som de gör. Theresa säger att om vi alla delade med oss mer så skulle inte krig och elände finnas. Vi kan tänka oss att välgöraren gärna sträcker på sig, i sin roll, som välgörare och det med all rätt. De kan säkerligen framstå som storsinta och engagerade i förhållande till andra människor som inte engagerar sig i välgörenhet. Enligt Mauss kan prestige upprätthållas genom att ge gåvor vilket i studien kan härröras till informanterna välgörenhetsengagemang. Utdelning av gåvor, potlatch, ger allmänt erkännande i alla sammanhang, enligt Mauss.

5.5 Valet av engagemang

Som vi har resonerat om tidigare i diskussionen kan vi se att media tycks ha en stor påverkan på våra informanter. Detta gäller också när de väljer vilken välgörenhetsorganisation de engagerar sig inom. Trots att informanterna är medvetna om att administrativa kostnader ”stjäl” en stor del av insamlade medel litar de ändå på de etablerade och välkända hjälporganisationerna. Den information de har fått via media har både varit informativt för att välja hjälpändamål, men också visat dem på avskräckande exempel där biståndspengar missbrukats av de ansvariga. Enligt Jarlbro spelar medierapporteringen en viktig roll när det gäller att uppmärksamma humanitära kriser och studier visar också att medierna även påverkar viljan till hjälpsatser. Etablerade och välkända hjälporganisationer får större utrymme i media vilket leder till att människor förlitar sig på dem. Om hjälporganisationen ses i många olika sammanhang och vid många olika händelser så känner människor till den och troligtvis litar de på den mer, än en organisation de aldrig hört talas om. Etablerade och välkända hjälporganisationer som får kritik i media drabbas antagligen inte lika hårt som en mindre hjälporganisation, eftersom de har större ekonomiska resurser för att klara eventuella motgångar. Deras ekonomiska resurser för att marknadsföra sig är antagligen även större än hos en mindre organisation.

Mauss menar att gåvotemat känns igen i samhället i form av friheten och tvånget, generositeten och egennyttn. Han säger också att människan håller på, och tvingas till, att återgå till frågor om ädla utgifter. Människan i dagens välfärdssamhälle har, enligt vårt tycke, har alltid en fri vilja att själva bestämma hur de vill fördela sina resurser. Dock vill vi påstå att välbeställda människor idag inte har någon skyldighet att engagera sig i hjälpbehövande. När vi väljer att hjälpa utifrån våra egna privata resurser bygger detta engagemang helt på frivillighet. Informanterna i vår studie har också gjort det valet att de utifrån sin personliga uppfattning, om när deras resurser inte räcker till för att hjälpa andra, har de valt att inte engagera sig i välgörenhet. Till exempel Maria och Florence har båda valt bort att engagera sig i var sitt fadderbarn som de hade pga. bristande ekonomiska resurser. Frivilligheten i oegennyttn är, vill vi påstå enligt tolkning av Bourdieus teori, någonting som finns inbyggt i människors habitus beroende av den kultur och samhälleliga norm som råder i det samhälle vi lever i.

5.5.1 Skäl till handling

Sociala individer handlar, enligt Bourdieu, inte omotiverat och godtyckligt utan har alltid *ett skäl* till handling. I studien talar informanternas berättelser för att det är egna behov, intresse och/eller erfarenheter som påverkat informanternas val av välgörenhetsengagemang. De väljer utifrån vad de tycker är värt att främja. Det kan röra sig om värderingar, ideologi och kulturer som de anser representerar något fint. Florence valde t ex en indianflicka när hon skaffade fadderbarn eftersom hon tycker att indianer, med deras värderingar och deras sätt att leva, representerar något fint. Maria och Martin väljer att skänka pengagåvor utifrån vad de är intresserad av eller har erfarenhet av. De skulle inte falla dem in att skänka till en organisation eller något välgörande ändamål som de inte har egen anknytning till eller eget intresse av. Maria berättar att när det t ex gäller afasiföreningen är det säkert viktigt att skänka pengar till, men genom att hon säger att hon inte har levt med någon som har afasi har hon aldrig kunnat känna hur hemskt det är. Theresa som har en stor umgängeskrets och stor familj anser inte att hon har tid eller ork att engagera sig på annat sätt än med pengagåvor. Hon månar däremot mycket om sin stora familj och framtida generationer. Därför väljer hon att skänka pengar till organisationer som framtidens generationer kan ha nytta av. Vi kan tydligt se att Theresa skänker pengar utifrån sin livssituation och därmed är det just till viss del egna intressen och behov som styr valet av välgörenhetsengagemang. I motsatsförhållande till Theresa, som skänker pengar, har vi Birgitta som väljer engagemang bl.a. utifrån sitt stora intresse av att sy. Hon lever idag själv och är pensionär vilket gör att hon har både tid och ork att tillbringa mycket tid med att sy till hjälpbehövande barn och det ökar även hennes sociala umgängeskrets. Andra exempel, som vi hittat, rörande val utifrån egna behov, erfarenheter och intressen är: göra någon annan glad och därmed göra sig själv glad, lindra dåligt samvete genom att hjälpa andra, hjälpa landsmän i nöd och därmed värna om människor i sitt eget hemland och att skänka pengar till cancerhjälpen när anhöriga haft cancer. Detta kan eventuellt ske för att hedra den cancersjuka eller för att stödja forskning till förmån för framtida generationers cancersjuka.

Vi som utomstående kan tydligt se tecken på att informanterna skulle kunna ha gjort en målrationell kalkyl. Detta utifrån sin egen livssituation eller habitus med de förutsättningar och erfarenheter som de bär med sig i sin ryggsäck. Valet av välgörenhetsengagemang passar bra, för att både främja deras livssituation och med tanke på vilka resurser de har råd att avvara. Enligt Bourdieu går det inte att förutsätta att människor alltid utför rationella

handlingar eller har ett uttalat skäl till att handla på ett visst sätt. Även om vi kan se tecken på målrationellt tänkande hos informanterna betyder det alltså inte att de själva medvetet har gjort det en målrationell kalkyl vid sitt val av välgörenhetsengagemang. Vi instämmer i enlighet med Bourdieus teori, att habitus innebär just det att vi som människor kan tänka, handla och känna medvetet och omedvetet. Utifrån sociala erfarenheter, kollektiva minnen, sätt att röra sig och handla anammar människor livsmönster som påverkar hur de tolkar sin värld och hur de sedan väljer att handla.

5.5.2 Plikten att ge, ta emot och återgälda

Mauss förklarar gåvan som ett objekt som förmedlas enligt de normer som tillhör gåvan. Gåvan, är enligt Mauss, en självisk och påtvingad handling. Målet med gåvoutbytet är, enligt Mauss, att uppfylla den samhälleliga normen som råder i det samhälle vi lever i samt att bibehålla sin. Precis som i de primitiva samhällen som Mauss beskriver är plikten att ge den viktigaste faktorn i vårt moderna samhälle. Genom att engagera sig i välgörenhet kan vi upprätthålla prestige och sociala ställning. Vi har den uppfattningen att det inte finns någon skyldighet att välbeställda ska bidra till välgörenhet men det kan ändå finnas en förväntan om att de ska bidra till välgörande ändamål. En förväntan från omgivningen och dig själv kan skapa dåligt samvete om du väljer att inte hjälpa. Detta blir särskilt tydligt vid välgörenhetsgalor och nyhetsrapportering på TV. Vid en stor humanitär kris, som indirekt eller direkt påverkar många människor, bildas ett socialt tryck bland människor som skapar en förväntan om att alla ska hjälpa till. Ett exempel på detta är, enligt vår uppfattning, det sociala tryck som bildades efter händelsen i Sydostasien, Tsunamin. Många kände nog att de inte kunde låta bli att bidra ekonomiskt eller på annat sätt utan att drabbas av dåligt samvete pga. det sociala tryck som den massiva mediebevakningen skapade. I vår studie upplever vi också att informanterna känner ett behov att lindra dåligt samvete och dra sitt strå till stacken som goda samhällsmedborgare. Känslan uttrycks tydligast när Maria och Martin berättar om när de tittade på en välgörenhetsgala på TV och det dåliga samvetet förstärktes. Maria kände sig skyldig för att hon satt och mumsade kakor. Det var också den utlösande faktorn till att de skaffade fadderbarn.

Enligt Mauss är plikten att ta emot lika bindande som plikten att ge. Genom att mottagaren accepterar och mottager en gåva antar de en utmaning. Välgörenhetsorganisationer som emottar bidrag till välgörande ändamål tar också på sig att bevisa att de förvaltar bidragen på

ett bra sätt. Våra informanter väljer också organisationer som de känner att de kan lita på. Skyldigheten att redovisa resultat över hur bidrag använts leder oss in på den tredje av gåvans normer, plikten att betala igen. Enskilda mottagares utsatthet och beroendeställning kan göra det svårt eller omöjligt för dem att återgälda en gåva med en värdig gengåva. En sorts bekräftelse i form av ett brev, vykort eller liknade som talar för att hjälpen gått fram blir för välgöraren den gengåva som denne kan förvänta sig. Utan att ha studerat mottagarens känslor och reaktioner på en gåva kan vi ändå tänka oss att denne kan känna sig stå i tacksamhetsskuld och förlora i prestige, enligt Mauss teori, när de inte kan ge en värdig gengåva som motsvarar det de mottagit.

Trots att informanterna inte kan förvänta sig någon likvärdig gengåva direkt från mottagaren får de ändå något tillbaka när de engagerar sig i välgörenhet. Det är framförallt det känslomässiga välbefinnandet som är påtagligt hos informanterna; d.v.s. en känsla av att göra moraliskt rätt enligt sin övertygelse baserad på religiös tro eller ideologi. Birgitta och Raoul berättelser tyder också på att de får social gemenskap genom sitt engagemang. Birgitta har berättat att hon fått många nya vänner genom sitt välgörenhetsengagemang och de umgås även privat utöver den tid de spenderar i hjälpverksamhetens regi. Även om det inte är en likvärdig gengåva direkt från mottagaren kan vi ändå se detta som en form av återbetalning, efter hur vi tolkar Mauss teori. Förutom den rent känslomässiga välbefinnande som de får ut av sitt engagemang, beskrivet ovan, får de även konkreta föremål som vykort, brev, foton, tackbrev och årsredovisning som en bekräftelse på att hjälpen nått fram. Det är inte saken i sig som är det viktiga utan den symboliska betydelsen som betyder mest. Denna konkreta bekräftelse, anser vi vara viktig. Den ger både ytterligare känslomässig feedback samtidigt som informanternas eventuella kontrollbehov blir tillgodosedda.

5.6 Avslutande reflektioner

Vid urvalsdiskussionen till den här studien hade vi som författare en förställning om att, beroende på vad individer ägnar sig åt för typ av välgörenhetsengagemang, deras handlingar baserades på antingen övervägande värderationella skäl eller övervägande målrationella skäl. Under den empiriska undersökningen och under tolkningen av resultatet har det dock framkommit att trots engagemang i välgörenhet under olika former, påverkas deras handlingar av liknade faktorer.

Den värderationella basen i informanternas handlingar har vuxit fram under socialisationsprocessen. De ser sig själva handla utifrån sin värderingsgrund som kommer av uppfostran, religiös tro, värderingar och ideologi. Vi kan tolka deras berättelser som att informanterna ser det som ett ansvar och en plikt att som medmänniska i samhället att hjälpa andra som har sämre förutsättningar än dem själva. Samhällets normer och värderingar skapar också ett socialt tryck som gör att kravet kan öka, både egna och omgivningens krav, om att bidra till hjälpbehövande utifrån egna resurser. Det värderationella i informanternas handlingar i form av välgörenhetsengagemang, baseras på att de vill leva rättfärdigt genom att hjälpa andra, vilket också speglas i hur de anser att även andra människor bör handla. För den värderationelle aktören är det viktigt att handla. Ett specifikt mål med handlingen är inte specificerat, utan kan till och med vara okänt. Samtliga informanter anser att alla människor kan hjälpa till och det viktiga är att de gör någonting.

När informanterna berättat om sitt engagemang har vi fått den uppfattningen om att de själva beskriver sitt handlande utifrån mer värderationella grunder. De lever i övertygelse om att det är den välgörande handlingen som är det viktiga men ju mer berättelsen framskrider kan vi som författare se att engagemanget i välgörenhet inte enbart baseras på en värderationell grund. Om målet för välgöraren är att vara just en välgörare, handlar de medvetet och omedvetet efter att uppfylla det målet, vilket tyder på en målrationell handling. En målrationell handling är, enligt Weber, där den som handlar medvetet, eller omedvetet, kalkylerar mellan olika medel för att uppnå just målet. Informanterna i studien har alla visat på olika vägar för att uppnå målet, att bli den välgörare de vill vara. Anledningen till att vi, när det gäller valet av välgörenhetsengagemang, resonerar utifrån en målrationell grund är att det utifrån egna behov, intressen, tillit till organisationer, ork och resurser har valt under vilka omständigheter de skall engagera sig. Målet är att ge utifrån egna förutsättningar där de egna förutsättningarna medvetet, eller omedvetet, har fått spela en avgörande roll när de slutligen valt hur de skall engagera sig. Finns inte tid och/eller ork väljer informanten att bidra med pengagåvor. Där de ekonomiska resurserna är mer begränsade hos välgöraren och mer socialt umgänge är önskvärt väljer informanten istället att ge av sin personliga tid och engagerar sig genom konkret ideellt arbete. Informanterna har medvetet, eller omedvetet, utvärderat/kalkylerat sina egna bästa förutsättningar för att bli en lyckosam välgörare. Det är också genom att medvetet välja mottagare av hjälpen som tyder på att det är en målrationell handling. Samtliga informanter har medvetet valt mottagare av sitt välgörenhetsengagemang.

Beroende av mottagare ser bekräftelsen och responsen olika ut och detta kan, enligt oss, tyda på att valet skett utifrån den bekräftelse de själva förväntar sig eller önskar sig.

Sammanfattningsvis har vi dragit den slutsatsen att samtliga informanter i denna studie handlar *både* utifrån värderationella *och* målrationella grunder. Det ena går inte att skilja från det andra. Det värderationella vävs in i det målrationella handlandet liksom en symbiotisk följd där det ena inte kan existera utan det andra. De faktorer som påverkat våra informanternas syn på välgörenhetsengagemang är primär och sekundär socialisationsprocess, samhällsklimat, globalisering och massmedia. Det som påverkat informanternas val av välgörenhetsengagemang är tilliten till välgörenhetsorganisationer, välgörarens uppfattning om egna resurser och deras egna personliga intressen, behov och erfarenheter. Välgörenhetsengagemanget för våra informanter ger dem något tillbaka. Denna form av bekräftelse är inre välbefinnande, en känsla av att leva rättfärdigt i enlighet med sin tro eller ideologi, mening med livet, social gemenskap, lindrat dåligt samvete och en önskan om att vara en god samhällsmedborgare.

5.7 Slutord

I skrivandes stund, ganska exakt ett år efter Tsunamikatastrofen undrar vi alla hur katastrofen påverkat oss som människor. Vi känner med dem som direkt drabbades. Vi andra som lever vidare med nära och kära men har blivit omskakade i våra innersta grundvalar, vi har nog alla kommit till en insikt om att livet är skört, precis som en av våra informanter sade: *"Du vet aldrig var som händer imorgon."* Vi har insett att vi i dagens globaliserade värld inte är trygga vare sig inom Sveriges gränser eller utanför. Ute i världen vid humanitära kriser är vi som alla andra världsmedborgare, sårbara, lika och utsatta. Intressant är vad insikten ger oss. Anar vi, att bara för att vi är svenskar är vi inte undantagna lidande och förödelse. Stora kriser drabbar oss svenskar precis som andra. Kritiken mot statens sätt att undsätta skadade och hjälpbehövande direkt efter Tsunamin har i utredningar visat sig vara befogad. Likaså har hjälporganisationer som mottagit stort ekonomiskt bistånd från allmänheten visat sig, i vissa fall, inte ha förvaltat pengarna på bästa sätt. Intressant skulle vara att i vidare forskning studera hur detta påverkar allmänheten att handla idag. Hur är vår tilltro till statens vilja och förutsättning av att hjälpa oss när vi är i behov av hjälp? Hur är tilltron idag till de stora etablerade hjälporganisationerna som har varit verksamma med att bygga upp ett fungerande

liv för offren efter Tsunamikatastrofen? Kan kriser av detta slag, när ”vi själva” drabbas, öka vår medkänsla för vår nästa och vår vilja av att handla moraliskt rätt eller sluter vi oss mer och ser istället om vårt eget hus? När det offentliga brister får vi då förlita oss på varandras omsorg och omtanke när det gäller vårt välbefinnande och sträcker omsorgen sig till alla? Vi borde i framtiden möta våra medmänniskor med omsorg och upptäcka glädjen i att ge. Vi anser att ett anständigt samhälle måste bygga på alla människors lika värde och varje människas rätt till ett värdigt liv. Slutligen så vill vi påstå att det inte är människans argument och tanke om att leva ett mer rättfärdigt liv som gör någon skillnad. För att kunna förändra värden till det bättre, måste människan välja att *handla aktivt* utifrån sitt ansvar som medmänniska. Att kunna handla moraliskt rätt, efter sin egen övertygelse, vill vi påstå är ett mänskligt privilegium.

6. REFERENSER

Tryckta källor

- Andersen Heine och Kaspersen Lars Bo (1999) *Klassisk och modern samhällsteori*, Studentlitteratur, Lund, ISBN 91-44-00286-6
- Ambjörnsson, Ronny (1998) *Den skötsamme arbetaren*, Carlsson Bokförlag, Stockholm, ISBN: 91-7203-3290
- Bauman, Zygmund (1992) *Att tänka sociologiskt*, Göteborg; Korpen, ISBN: 91- 73- 74610-X
- Bauman, Zygmund (1998) *Vi vantrivs i det postmoderna*, Göteborg, Daidalos AB, ISBN: 91-7173-104-0
- Bauman, Zygmund (2001) *Det individualiserade samhället*, Göteborg, Daidalos AB, ISBN: 91-7173-170-9
- Brante, Thomas; Andersen, Heine m.fl. (2001) *Sociologiskt lexikon*, Universitetsförlaget, Stockholm. ISBN 91-27-07679-2
- Brante, Thomas & Fasth Eva (1982) *Termer i sociologi, Innebörd och sammanhang*, LiberFörlag, LiberTryck Stockholm. ISBN 91-38-60001-3
- Bourdieu, Pierre (1995) *Praktiskt förnuft*, Bokförlaget Daidalos AB, ISBN: 91-7173-134-2
- Ejvegård, Rolf (1996) *Vetenskaplig metod*, andra upplagan, Studentlitteratur, Lund, ISBN 91-44-36612-4
- Frykman, Jonas & Löfgren, Orvar (1979) *Den kultiverade människan*, Gleerups Utbildning AB, Malmö, ISBN 91-40-30234-2, Första upplagan, tjugonde tryckningen.
- Giddens, Anthony (1997) *Modernitet och självidentitet*. Bokförlaget Daidalos AB, Göteborg ISBN 91 7173 126 1

Hellevik, Ottar (1984) *Forskningsmetoder i sociologi och statsvetenskap*, Bokförlaget Natur och Kultur, Borås, ISBN 91-27-01431-2

Jordansson, Birgitta (1998) *Den goda människan från Göteborg, Genus och fattigvårdspolitik i det borgerliga samhällets framväxt*, Arkiv förlag, Lund, ISBN 91-7924-113-1

Kjær Jensen, Mogens (1995) *Kvalitativa metoder för samhälls - och beteendevetare*, Studentlitteratur, Lund, ISBN 91-44-47681-7

Krag Jacobsen, Jan (1993) *Intervju- Konsten att lyssna och fråga*, Studentlitteratur, Lund, ISBN 91-44-38361-4

Mauss, Marcel (1925) *Gåvan*, Argos Förlag, Uppsala, (1997) ISBN: 91-70-06016-9

Weber, Max (1983) *EKONOMI OCH SAMHÄLLE, Förståelsesociologins grunder, volym 1*, Argos Förlag, Uppsala, ISBN: 91-7006-024 X

Miles, Matthew B och Huberman, A Michael (1994) *An expanded Sourcebook, Qualitative Data Analysis*, SAGE Publications, Inc. Californien ISBN 0-8039-5540-5

Rosenblatt, Lionel (1996) *The Media and the Refugee, , From Massacres to Genocide. The Media, Public Policy, and Humanitarian Crises / edited by Robert I. Rotberg and Thomas G. Weiss. World Peace Foundation One Eliot Square, Cambridge, Massachusetts ISBN 0-8157-7589-X (pbk.)*

Elektroniska källor

Dictionary.com, (2006), Sökord: Charity

URL: <http://dictionary.reference.com/search?q=charity>, hämtad 060102

Jarlbro, Gunilla (2004) *Krisjournalistik eller journalistik i kris? En forskningsöversikt om medier, risker och kriser*. Hämtad 050125. URL:

www.krisberedskapsmyndigheten.se/EPiBrowser/Publikationer/KBMs%20publikationsserier/Temaserie/krisjournalistik-temaserie_2004-1.pdf

Jordansson, Birgitta (1998) *Att fostra den fattiga - förr och nu*. Hämtad 050401.

URL: www.socialpolitik.com/gammlanummer/arkiv1998/984/98435

Lerner, Thomas (2004) *Dyrare skänka pengar än tid*. Hämtad 050401.

URL: www.dn.se/Dnet/road/Classic/article/0/jsp/print.jsp?&a=360070

Milton, Anders, (2003) *Mediebilder styr biståndet fel*, Röda korsets årsrapport. Hämtad 050519, URL: <http://80-www.btj.se.proxy.lib.ltu.se/sb/FrontServlet?jump=asok>

Nationalencyklopedin (2005) Sökord: välgörare,

URL: [Http://80-www.ne.se.proxy.lib.ltu.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=O395337](http://80-www.ne.se.proxy.lib.ltu.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=O395337)

Hämtad 2006-01-02

Söderqvist, Marie & Oneborg, Tomas (1999) *SAMHÄLLENGAGEMANG Godheten hotar staten*, Svenska Dagbladet, Hämtad 050512

URL: <http://80-www.btj.se.proxy.lib.ltu.se/sb/FrontServlet?jump=asok>

Tolsén, Gabriella M (2005) *Small is Beautiful*. Hämtad 050401.

URL: www.kreaprenor.se/main.asp?g=1&r=114

Vetenskapsrådet (2002) *Forskningsetiska principer inom humanistisk -samhällsvetenskaplig forskning*, ISBN 91-7307-008-4. Hämtad 050929.

URL: <http://www.vr.se/publikationer/sida.jsp?resourceId=12>

INTERVJUGUIDE

Bakgrund

- Kön
- Ålder
- Sysselsättning
- Civilstånd
- Boendeform
- Fritidsintressen, resor etc.

Påverkan/attityder till välgörenhetsarbete

- Uppväxt, uppfostran, tidigare erfarenheter
- Traditioner
- Ideologi, tro
- Samhälle, statens roll
- Normer och värderingar
- Social interaktion, vänner, familj, omgivning, gemenskap
- Globaliseringen, massmedia

Påverkan till vilken form av välgörenhet

- Aktivt val, tid, engagemang, pengar, konsekvenser
- Viktigt att veta vem som är mottagare?
- Personliga erfarenheter
- Tradition
- Social interaktion, vänner, familj, omgivning, gemenskap
- Normer och värderingar
- Globaliseringen, massmedia
- Tillit organisationer

Feedback/respons

- Bekräftelse på att hjälpen når fram, tid, engagemang, pengar
- Personlig kontakt
- Känslor
- Social samvaro, likasinnade, påverka andra
- Ansvar